

KÖRTÁJ TERVEZŐ IRODA KFT.

A „Mátra” különleges madárvédelmi terület (HUBN10006) Natura 2000 fenntartási terve

MUNKAKÖZI VÁLTOZAT

Készült a **A fenntartható természetvédelem megalapozása magyarországi Natura 2000 területeken (Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8) c. projekt** megvalósításának keretében.

2015. február

Adószám: 13831176-2-13 ❖ Cégjegyzékszám: 13-09-129583
Bankszámlaszám: 10104167-57309900-01000006
Postacím: 2009 Pilisszentlászló, Vadrózsa u. 28.
Tel: 30/250 3614 ❖ Fax: 28/415 383
Ügyvezető: Biró László

Készült a „Natura-2000 fenntartási tervek a Mátrában - a Mátrában lévő természetmegőrzési területek alapvető élőhelyvédelmi szempontú kezelési szempontjai és javaslatai (szerkesztette: Szmorad Ferenc, Standovár Tibor, Tímár Gábor)” című egyeztetési anyag alapján

Szerkesztette: KÖRTÁJ Tervező Iroda Kft.

Szakmai közreműködők:

Marticsék József (független szakértő)

Fabók Veronika, Kalóczkai Ágnes, Margóczy Katalin, Mihók Barbara (AKUT Egyesület)

2015. február

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Bevezetés	2
I. Natura 2000 fenntartási terv	3
1. A terület azonosító adatai	3
1.1. Név	3
1.2. Azonosító kód	3
1.3. Kiterjedés	3
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek	3
1.4.1. Jelölő növényfajok	3
1.4.2. Jelölő állatfajok	3
1.4.3. Jelölő élőhelyek	4
1.5. Érintett települések	4
1.6. Egyéb védeltségi kategóriák	4
1.7. Tervezési és egyéb előírások	5
2. Veszélyeztető tényezők	6
3. Kezelési feladatok meghatározása	8
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése	8
3.2. Kezelési javaslatok	11
3.2.1. Élőhelyek kezelése	13
3.2.1.1. Gazdálkodáshoz nem köthető általános javaslatok	13
3.2.1.2. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (fajcsoportonként)	14
3.2.1.3. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (kezelési egységenként)	27
3.2.1.4. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (táji szinten)	31
3.2.2. Fajvédelmi intézkedések	32
3.2.3. Kutatás, monitorozás	35
3.2.4. Mellékletek	36
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében	36
3.3.1. Agrártámogatások	36
3.3.1.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer	36
3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer	39
3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja	39
3.4.2. A kommunikáció címzettjei	39
4. Felhasznált irodalom	41
4.1. Szakmai anyagok	41
4.2. Útmutatók	41
4.3. Jogszabályok	42
4.4. Adatbázisok	42
5. Térképek	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Bevezetés

Jelen összeállítás a HUBN10006 azonosítójú, „Mátra” különleges madárvédelmi terület (KMT) Natura 2000 Natura 2000 fenntartási tervének a szűkebben értelmezett fenntartási terv munkarészét, vagyis a I. főfejezetet foglalja magába.

Az anyag a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 13. sz. melléklete szerinti tematikát követi, az egyes fejezetek tartalmi elemeinek kidolgozásánál pedig a Natura 2000 fenntartási tervek összeállításához készített VM-útmutató legutóbbi, 2014. évi változatára támaszkodtunk. Az útmutató által javasolt szerkesztési megoldásoktól, illetve tagolástól ugyanakkor számos esetben eltértünk, elsősorban azért, mert a főként természetmegőrzési területre eső gyepes élőhely-mozaikok tervezési tapasztalatain alapuló összeállítás az erdőterületeken (azok sajátosságai miatt) nem minden tekintetben bizonyult alkalmazhatónak. Emellett mérlegeltük a helyi specialitásokat és több helyen olyan elemzésekre is támaszkodtunk, melyek elkészítése a vonatkozó útmutató szerint nem volt kötelező, segítségükkel viszont a jelölő fajok jelenlegi védelmi helyzetét, illetve hosszú távú megőrzésének irányelveit pontosabban meg tudtuk fogalmazni, s így – reményeink szerint – a Natura 2000 célok elérését is hatékonyabban tudjuk szolgálni.

A fenntartási terv munkarész erdészeti fejezeteinek kidolgozása során a Standard Data Form (SDF) 2014. novemberében frissített felületét használtuk. A feldolgozott erdészeti nyilvántartási adatok az Országos Erdőállomány Adattár 2013. január 1-ji állapotadatai. A munkához emellett tanulmányoztuk a tervezési területet érintő zoológiai (ornitológiai) szakirodalmat, élőhelytérképeket, légifotókat, történeti adatokat, illetve az erdőtömbök bejárásával további releváns adatokat (az erdők szerkezete és holtfa-ellátottsága, a jelenlegi erdőgazdálkodási gyakorlat stb.) gyűjtöttünk. A különböző forrásból származó alapadatok sajnos nem minden esetben bizonyultak ellentmondásoktól mentesnek.

A kezelési irányelvek összeállításánál a jelenlegi tudásunk szerinti, természetvédelmi szempontból leginkább kívánatos, a gyakorlatba átültethető szempontokat fogalmaztuk meg. Figyelembe vettük a jogszabályi környezetet, néhány komponens (pl. visszahagyandó holtfa mennyisége) vonatkozásában azonban nem tekintettük mértékadónak a jogszabályokban lévő keretfeltételeket. Mivel a madárvédelmi irányelv alapján kijelölt Natura 2000 erdőterületek jelentős része gazdasági hasznosítás alatt áll, a kezelési irányelvek megfogalmazásánál az aktív beavatkozásokkal érintett erdőkre helyeztük a hangsúlyt. Az irányelveket tehát abban a megközelítésben tárgyaljuk, hogy az erdőgazdálkodás során milyen irányvonalat, szempontrendszert szükséges betartani a Natura 2000 célok hosszútávú biztosításához.

I. Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. Név

Mátra különleges madárvédelmi terület

1.2. Azonosító kód

HUBN10006

1.3. Kiterjedés

37473,7 hektár

1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek

1.4.1. Jelölő növényfajok

Különleges madárvédelmi területek esetében jelölő növényfajokról nem beszélhetünk. A „Mátra” KMT kijelölése kapcsán említett egyéb fontos fajok között megjelenő növényfajokat a megalapozó dokumentáció 1.2.4. fejezetében soroltuk fel.

1.4.2. Jelölő állatfajok

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-C)
parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	C
békászó sas (<i>Aquila pomarina</i>)	B
császármadár (<i>Bonasa bonasia</i>)	B
uhu (<i>Bubo bubo</i>)	C
lappantyú (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	C
fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>)	C
kígyászölyv (<i>Circaetus gallicus</i>)	B
kék galamb (<i>Columba oenas</i>)	B
haris (<i>Crex crex</i>)	C
fehérhátú fakopáncs (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	B
közép fakopáncs (<i>Dendrocopos medius</i>)	A
balkáni fakopáncs (<i>Dendrocopos syriacus</i>)	C
fekete harkály (<i>Dryocopus martius</i>)	C
bajszos sármány (<i>Emberiza cia</i>)	C
vándorsólyom (<i>Falco peregrinus</i>)	C
örvös légykapó (<i>Ficedula albicollis</i>)	B

kis légykapó (<i>Ficedula parva</i>)	C
töviszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	C
erdei pacsirta (<i>Lullula arborea</i>)	B
hegyi billegető (<i>Motacilla cinerea</i>)	C
füleskuvik (<i>Otus scops</i>)	C
darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)	B
hamvas küllő (<i>Picus canus</i>)	B
uráli bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	C
karvalyposzáta (<i>Sylvia nisoria</i>)	C

A félkövér betűvel kiemelt fajok a tervezési területen a Bükki NPI által prioritásnak tekintett fajok!

1.4.3. Jelölő élőhelyek

Különleges madárvédelmi területek esetében jelölő élőhelytípusokról nem beszélhetünk. A „Mátra” KMT területén előforduló, a kezelési irányelvek megfogalmazása kapcsán is alkalmazott élőhelytípusokról a fenntartási terv 3.2.1. fejezetében adunk részletes jegyzéket.

1.5. Érintett települések

Heves megye: Abasár, Bodony, Domoszló, Gyöngyös, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyössolymos, Gyöngyöstarján, Kisdána, Markaz, Mátrászentimre, Pálosvörösmart, Parád, Parádsasvár, Recsk, Sirok, Tarnaszentmária, Verpelét

Nógrád megye: Bátonyterenye-Nagybátony, Mátraverebély, Pásztó, Szuha, Szurdokpüspöki, Tar

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státuszt is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

1.6. Egyéb védeltségi kategóriák

A tervezési terület részben védett természeti területre esik, a 137/2007. (XII. 27.) KvVM rendelettel megerősített védeltségű Mátrai Tájvédelmi Körzet területét érinti 12.070,6 ha-on (vö. 1. melléklet tematikus térképe).

A tervezési területből Élőhelyvédelmi Irányelv alapján is Natura 2000 oltalom alatt áll 4.593,9 ha. Ebből különleges természetmegőrzési terület 161,5 ha, kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület 4.432,4 ha.

A tervezési területen található a 3/2000. (III. 24.) KöM rendelettel kihirdetett Csörgő-völgy Erdőrezervátum és Kékes Erdőrezervátum.

A tervezési terület szinte teljes egészében (33.501,8 hektáron) az országos ökológiai hálózat magterülete, további 3.582,2 hektáron puffterület, 127,9 hektáron ökológiai folyosó.

A Natura 2000 kijelölés és a különböző védeltségi kategóriák révén a fentiek alapján összességében az alábbi védeltségi kombinációk valósulnak meg:

- különleges madárvédelmi terület (KMT)
- KMT + különleges természetmegőrzési terület (KTT)

- KMT + kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (KjTT)
- KMT + KjTT + védett természeti terület
- KMT + védett természeti terület
- KMT + KjTT + fokozottan védett természeti terület
- KMT + fokozottan védett természeti terület
- KMT + KjTT + fokozottan védett természeti terület + erdőrezervátum magterület
- KMT + KjTT + fokozottan védett természeti terület + erdőrezervátum védőzóna
- KMT + KjTT + védett természeti terület + erdőrezervátum védőzóna

1.7. Tervezési és egyéb előírások

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben levő 5 körzeti erdőterv közül a Verpeléti Erdőtervezési Körzet erdőtervét még 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése előtt hagyták jóvá. Az egészen csekély területtel (16,15 ha) benyúló Kelet-Cserhádi (a korábbi erdőtervezéskor még Litke-Kisterenyei) Erdőtervezési Körzet, a Nagybátonyi Erdőtervezési Körzet és a terület mintegy felét lefedő Gyöngyössolymosi Erdőtervezési Körzet erdőterve ugyanakkor már átmeneti időszakban készült: a tervezési munkák még az 1996. évi LIV. tv. szerinti szabályozási környezetben indultak, lezárásuk pedig már a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése után, de még erdőterv-rendelet nélkül történt. Ennek a három körzetnek az erdőtervezési irányelvei közé a Natura 2000 szempontok tehát csak olyan mértékben épültek be, amennyire azokat a területileg érintett nemzeti park igazgatóság (Bükk NPI) érvényesíteni tudta, illetve a későbbiekben az erdőtervek tartalmában annyi változás történt, amennyit a már lezárt, vagy lezárás-közeleli erdőtervek 2010. évi, nem védett területeket érintő Natura 2000 felülvizsgálata során még sikerült eszközölni.

A KMT területén csak az ötödik körzet, nevezetesen a Parádi Erdőtervezési Körzet erdőterve készült erdőterv-rendelet alapján. Ez tehát az egyetlen körzet a Mátrában, ahol a Natura 2000 szempontokat a tervezés folyamatában már jogszabályi formában – a 2011. évi körzeti erdőtervezésre vonatkozó tervezési alapelvekről, valamint az érintett körzeti erdőtervek alapján folytatott erdőgazdálkodásról szóló 96/2011. (X. 17.) VM rendeletben – rögzített irányelvek alapján alkalmazták. Ugyancsak ez az egyetlen körzet a hegységben, amelyben a Natura 2000 rendeltetés (további rendeltetésként) a különleges madárvédelmi területtel (KMT), különleges természetmegőrzési területtel (KTT) és/vagy kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területtel (KjTT) érintett erdőrészletekben fel van tüntetve. Az említett körzeti erdőtervek tervezési területre vonatkozó főbb adatai:

Erdőtervezési körzet neve / törzskönyvi száma	Érintett települések (teljes körű felsorolás)	Érintett erdőterület (ha)	Következő erdőtervezés éve
Litke-Kisterenyei Erdőtervezési Körzet / 10/2008	Mátraverebély	16,15	2009-2018
Nagybátonyi Erdőtervezési Körzet / 25/2010.	Nagybátony, Pásztó, Szuha, Szurdokpüspöki, Tar	6320,26	2010-2019
Gyöngyössolymosi Erdőtervezési Körzet / 22/2009.	Abasár, Gyöngyös, Gyöngyössolymos, Mátrászentimre, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján, Pálosvörösmart	14027,89	2009-2018
Parádi Erdőtervezési Körzet / 13977/2010.	Bodony, Parád, Parádsasvár, Recsk, Sirok	6235,76	2012-2021

Verpeléti Erdőtervezési Körzet / 18/2008.	Domoszló, Kisdána, Markaz, Tarnaszentmária, Verpelét	5013,51	2008-2017
Összesen:		31613,57	---

Az elkövetkező erdőtervezések ütemezéséből kimutatható, hogy több érintett körzetben hamarabb lejár a jelenlegi erdőterv, mint ahogyan elkészül az új. Ennek oka, hogy a 2009. évi XXXVII. tv. által életbe léptetett új erdőtervezési rendszer szerint a madárvédelmi terület erdőtervezési körzetek szerinti beosztása részben megváltozott. A lejáró és készülő erdőtervek közötti egy évnnyi hiátusokat ugyanakkor erdőterv-megállapítással az erdészeti igazgatás majd át tudja hidalni.

A tervek előírásainak elemzését a megalapozó dokumentáció 1.3.3. fejezete, az erre épülő javaslatokat pedig a 3.2. Kezelési javaslatok fejezet tartalmazza.

Településszerkezeti terv és HÉSZ:

Abasár: tel. szerk terv: nincs adat, HÉSZ: 3/2012.(II.16.) Önk. rendelet

Gyöngyös: 285/2005. (IX. 16.) önk. határozat (többször módosított), HÉSZ: 3/2007. (II. 19.) önk. rendelet (többször módosított)

Gyöngyöspata: HÉSZ: 3/2003.(V.26.) önk. rend. (2011-ben módosított).

Gyöngyöstarján: 67/2004. (X. 28.) önk. határozat (2010-ben módosított), 21/2004.(VIII.26) önk. rendelet (többször módosított)

Mátraszentimre: 72/2011.(VIII. 3.) önk. határozat, 11/2011. (IX. 1.) sz. önk. rendelet

Parád: 32/2010. (09.16.) önk. határozat, 5/2010. (09.16.) önk. rendelet.

Recsk: 65/1998. önk. határozat (többször módosított), 6/1998. (IX.17.) önk. rendelet (többször módosított).

Bátonyterenye: szerk. terv: nincs feltüntetve, HÉSZ: 16/2004.(VI.25.) önk. rend.

Pásztó: 129/2001./VII.17. önk. hat. (többször módosított), 22/2012./X. 26./ önkormányzati rendelet

Szurdokpüspöki: TSZT: nincs feltüntetve, HÉSZ: 11/2002. (X. 3.) önk. . számú rendelet

Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek: a terület az Északi-középhegységi nagyvadas vadgazdálkodási táj Mátra-bükk-csereháti nagyvadas vadgazdálkodási körzetébe tartozik (II./2.)

2. Veszélyeztető tényezők

A Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi – legfrissebb – változatában a tervezési területre vonatkozóan (összességében, vagyis nem élőhely-specifikusan) az alábbi hatások és veszélyeztető tényezők szerepelnek:

Kód	Hatás / Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Hatás iránya (P=pozitív, N=negatív)	Hatás eredete (o=külső, i=belső, b=mindkettő)
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	N	b
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	P	b
F3.01.01	vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	N	b
I02	problémát jelentő őshonos fajok	M	N	b
K02.01	fajösszetétel változás, szukcesszió	M	N	b
K02.03	eutrofizáció (természetes)	M	N	b

K04.05	növényevők általi károkozás (vadrágás is)	M	N	b
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	N	b

Megjegyzés: A fenti listában szereplő I02 (= problémát jelentő őshonos fajok) kategória értelmezésénél figyelembe veendő, hogy ez a hatás/veszélyeztető tényező nem a terület egészére, hanem csak bizonyos élőhelytípusokra (pl. irtásrétekre) értelmezhető. A K.02.03 (=eutrofizáció) kategória vélhetően tévedés (kód elütés) révén szerepel a jegyzékben!

A tervezési területen belül – tekintettel a Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi változatának tartalmára és az ezen kívül tapasztaltakra – a jelölő fajok és élőhelyük szempontjából az idevágó európai uniós jegyzék kategóriáinak használatával (vö. http://bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal) az alábbi (aktuális és potenciális) veszélyeztető tényezőkről lehet részletesebben beszélni (az érintettségre vonatkozó %-os értékek a teljes tervezési területhez viszonyítandók):

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Érintett terület (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
A03.03	kaszálás felhagyása, hiánya	M	~ 5	Gyepekhez kötődő fajok – Az élőhelyek átalakulása, degradációja.
A04.02	alullegeltetés	L	~ 10	Gyepekhez kötődő fajok – Az élőhelyek átalakulása, degradációja. Az A03.03 kategóriával együtt értelmezhető.
B02	erdőgazdálkodás (általában)	M	~ 80	Erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – A fészkelőhelyek megsemmisítése, károsítása, zavarás a költési időszakban, a táplálkozási lehetőségek szűkítése.
B02.03	erdei aljnövényzet eltávolítása	L	~ 1	Császármadár – A földön fészkelő faj élőhelyének átalakítása.
B02.04	lábónálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	~ 50	Harkályfélék – A fészkelő- és táplálkozó helyük szempontjából döntően álló és/vagy fekvő holtfához kötő fajok élőhelyi lehetőségeinek szűkítése.
B02.06	nevelővágások (tisztítások és gyérítések)	L	~ 50	Erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – A fészkelőhelyek megsemmisítése, károsítása, a fészkelésre alkalmas fák / cserjék eltávolítása, zavarás a költési időszakban.
C01.04.01	bányászat külszíni fejtéssel	L	~ 2	Sziklafalon költő fajok (uhu, vándorsólyom) – Az élőhely zavarása, veszélyeztetése.
D02.01	villany- és telefonvezetékek	L	~ 2	Ragadozómadarak – Az erdőterületek között/felett repülő madarak áramütést szenvedhetnek.
F03.01	vadászat, vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	~ 80	Császármadár – A földön fészkelő faj fészkeinek feldúlása, tönkretétele. Jelölő madárfajok (általában) – Változatos szerkezetű állományok kialakulásának részleges blokkolása.
F03.02.02	fészkekből gyűjtés	L	~ 2	Minden ragadozó madár – A fészkelés sikerességének lehetetlenné tétele.
F03.02.03	csapdázás, mérgezés, orvvadászat	M	~ 5	Hegylábon táplálkozó ragadozó madarak – Az egyedek elpusztítása.
G01.02	túrázás, lovaglás és nem gépesített járművel	M	~ 5	Jelölő madárfajok (általában) – A fészkelőhelyek károsítása, zavarása.

	végzett tevékenység			
G01.03	motoros járművel végzett tevékenység	M	~ 5	Erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – A fészkelőhelyek károsítása, zavarása.
G01.04	hegymászás, sziklamászás, barlangászat	L	~ 2	Sziklafalon költő fajok (uhu, vándorsólyom) – Az élőhely zavarása, veszélyeztetése.
G01.05	vitórlázó repülés, sárkányrepülés, siklóernyőzés	L	~ 2	Ragadozómadarak, bajuszos sármány – Az fészkelőhelyük közelében mozgó (táplálkozó) egyedek és a fészkelőhely zavarása.
G05.01	emberi taposás, túlhasználat	M	~ 10	Császármadár – A földön fészkelő faj fészkeinek zavarása. Erdőlakó jelölő madárfajok (általában) – Az élőhelyek zavarása.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	L	~ 5	Jelölő madárfajok (általában) – Az élőhelyek átalakítása.
K02.01	természetes fajösszetétel változás, szukcesszió	M	~ 5	Gyepekhez, cserjésekhez kötődő fajok – Az élőhelyek átalakulása, degradációja.
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	~ 95	Jelölő madárfajok (általában) – Az élőhelyek szerkezetének átalakítása.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése

A tervezési területen alapvető, általános természetvédelmi célkitűzés a kijelölés alapjául szolgáló, közösségi jelentőségű madárfajok kedvező természetvédelmi helyzetének (*favourable conservation status*) megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve (ahol gazdálkodási tevékenység folyik) a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása. Valamennyi érintett madárfaj esetében kiemelt cél a meglévő populációk megtartása, illetve azok erősítése.

A közösségi jelentőségű madárfajok közül kiemelt fontosságú a parlagi sas (*Aquila heliaca*), békászó sas (*Aquila pomarina*), uhu (*Bubo bubo*), fekete gólya (*Ciconia nigra*), kígyászölyv (*Circaetus gallicus*), fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*), darázsölyv (*Pernis apivorus*) populációinak védelme, megtartása és gyarapítása, így ezen fajokhoz kapcsolódó élőhelyvédelmi és fajvédelmi szempontok érvényesítésének prioritást kell kapniuk.

A felhagyott kőbányákhoz és természetes sziklafalakhoz kötődő fajok – uhu (*Bubo bubo*), vándorsólyom (*Falco peregrinus*) – védelme érdekében elsősorban a sziklafalak háborítatlanságának és alacsony növényzet-borítottságának (cserjeborítottságának) fenntartása szükséges. A zavartalanság költési időszakban való biztosítása érdekében fontos feladat sziklamászás és a sziklafalakhoz kapcsolódó egyéb sport- és közösségi rendezvények időbeli-térbeli korlátozása.

A magas fűvű, nedves gyepekben (talajon) fészkelő haris (*Crex crex*) szórványosan és rapszodikusan megjelenő egyedeinek védelme és a megtelepedés tartós jellegének biztosítása érdekében a hegységperemi völgyek sok esetben cserjésedő, beerdősülő gyepeit költési

időszakon kívüli, rendszeres kaszálással, a fás növényzet visszaszorításával kell fenntartani.

A cserjésekben, gyümölcsösökben, illetve fasorokkal és facsoportokkal tagolt, részben nyílt élőhelyeken élő (talajon, cserjéken és faodúban fészkelő) madárfajok – lappantyú (*Caprimulgus europaeus*), erdei pacsirta (*Lullula arborea*), töviszűrő gébics (*Lanius collurio*), karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*), balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*), füleskuvik (*Otus scops*) – populációinak védelme érdekében a hegységperemi és települések környéki cserjés-fás (előregedő, odvas fákat is tartalmazó) gyepi élőhelyek legalább részleges fenntartása kiemelt fontosságú természetvédelmi feladat. Mindehhez a hegységperemi területen kerülendők a nagyobb területű erdő- és energetikai ültetvény telepítések, s alapvetően olyan extenzív tájhasználati módok meghonosítására, illetve visszaállítására lenne szükség, mely a mozaikos táji struktúrák jelenlétét tartósan képes biztosítani. Fenntartandók és fejlesztendők továbbá a peremterületek gyümölcsöseit, szőlőtábláit határoló és tagoló mezsgyék. Emellett ahol mégis sor kerülne a cserjések visszaszorítására, ott a totális cserjeirtás helyett a cserjés foltokat mozaikosan visszahagyó, szelektív cserjeirtás alkalmazására lenne szükség, s a cserjeirtási munkákat minden esetben költési időszakon kívül kell végezni.

A száraz gyepekben és bokorerdők kopár tisztásain (földön) fészkelő fajok – lappantyú (*Caprimulgus europaeus*), bajszos sármány (*Emberiza cia*) – populációinak védelme és erősítése érdekében a fákkal, cserjésekkel mozaikos gyepek fenntartása szükséges. Mindez az elsődleges, termőhelyi tényezők által meghatározott (véderdő jellegű állományokba ágyazott) élőhelyek esetében csak a potenciális zavarások (pl. idegenhonos fásszárúak betelepődése, turizmus korlátozása) elhárítását jelenti, a korábbi tájhasználat után másodlagosan kialakult élőhelyi mozaikok viszont csak aktív beavatkozásokkal (szelektív cserjeirtás, legeltetés) tarthatók fenn.

A zárt erdőkhez kötődő odúlakó madarak populációinak megőrzéséhez és bővítéséhez alapvető kritérium az álló és fekvő holtfában gazdag, odvas-üreges törzseket és idősebb állományrészeket legalább elszórtan vagy foltokban tartalmazó erdőállományok kialakítása és fenntartása a nevelővágások és erdőfelújítások során. A harkályok – fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*), közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), fekete harkály (*Dryocopus martius*), hamvas küllő (*Picus canus*) – számára az említett szempontok a fészkelőhely biztosításán túl az esetek többségében a táplálékbázist is megteremtik, a nem (vagy csak részben) holtfához kötődő rovarláplálékot fogyasztó örvös légykapó (*Ficedula albicollis*), kis légykapó (*Ficedula parva*) és kék galamb (*Columba oenas*) esetében a változatos, tagolt, mozaikos erdőbelső lehet a garancia a megfelelő táplálék-ellátottságra. A ragadozó életmódot folytató, részben faodúban, részben gallyfészekben költő uráli bagoly (*Strix uralensis*) védelmét és megtelepedését mesterséges költőládák kihelyezésével is segíthetjük.

A zárt erdőket fészkelőhelyül választó, gallyfészekben költő nagy testű ragadozómadarak – szirti sas (*Aquila chrysaetos*), parlagi sas (*Aquila heliaca*), békászó sas (*Aquila pomarina*), kígyászölvy (*Circaetus gallicus*), darázsölvy (*Pernis apivorus*) –, a fekete gólya (*Ciconia nigra*), valamint (gallyfészekben költés esetén) a vándorsólyom (*Falco peregrinus*) és az uráli bagoly (*Strix uralensis*) populációinak megtartásához és bővítéséhez egyaránt a terebélyes, nagy koronával rendelkező fákat is tartalmazó, idős, részben hegységperemi erdőfoltok, erdőtömbök jelenlétére van szükség. Az ismert fészkelőhelyek védelme, költési időszakban való őrzése és ellenőrzése kiemelt természetvédelmi feladat és évente külön figyelmet kell/érdemes fordítani a korábban nem ismert revírek fészektérképezésére. A fajok biztonságos, háborítatlan helyszínen való megtelepedését és/vagy váltófészkek biztosítását mesterséges gallyfészkek kihelyezésével is lehet segíteni.

A ragadozómadarak zöme és a fekete gólya az erdőterületeket elsősorban fészkelőhelyül használja, így nagyon fontos természetvédelmi cél az erdőtömbökön belüli, valamint a települések környéki és hegységperemi (Zagyva-völgy, Alföld) nyílt, táplálkozóterületként funkcionáló élőhelyek (elsősorban gyepek) hosszú távú fenntartása. Utóbbi a tervezési terület határai jóval túlnyúló szempont! Szükséges lenne tehát az erdei tisztások és hegységperemi gyepek kaszálással és/vagy legeltetéssel történő extenzív kezelésére, illetve a táplálkozási lehetőségek javítása érdekében a becserjésedő, beerdősülő élőhelyek nagyobb területű (a zsákmányállat-közösségek erősödését is hatékonyan segítő) rekonstrukciójára. A ragadozómadarak nyílt táplálkozóterületein kerülendők továbbá a vegyszermentes technológiák és az utóbbi időben megszorodott szándékos vagy gondatlanságból fakadó madármérgezéseknek is gátat kell vetni. A ragadozómadarak védelme érdekében a tervezési területen lévő közép feszültségű vezetékek és oszlopok védőburkolattal való felszerelése, illetve egyes helyszíneken a meglévő szabadvezetékek földkábelrel történő részleges kiváltása is releváns természetvédelmi célkitűzés.

A rendkívüli módon megfogyatkozott, immár eltűnőben levő császármadár (*Bonasia bonasia*) utolsó példányainak megtartásához és a populáció újbóli felerősítéséhez minimum-feltétel a faj életfunkcióihoz szükséges, egymástól igen eltérő élőhelyek (pl. páfrányos bükkösök, nyíresek, mogyorósok, málnás/szedres szegélyek) igen kis távolságon belüli, mozaikos fenntartása lenne, legalább a korábbi tradicionális fészkelőhelyek térségének egy-egy kisebb részén. A megőrzési programhoz ugyancsak minimum-feltétel a földön fészkelő faj költési sikerességét durván befolyásoló kisragadozó és vaddisznó állomány erőteljes visszaszorítása.

A hegyvidéki patakok magasabb fekvésű, hegység belsejébe eső szakaszain élő hegyi billegető (*Motacilla cinerea*) költőpárjainak megtartásához és gyarapításához a patakkísérő állományok keskeny sávban (kvázi hagyásfa-csoportként) való visszahagyása, a vízfolyások természetes medermorfológiájának megőrzése, a lefolyó vizek tisztaságának biztosítása szükséges (utóbbi kritérium teljesülésére elsősorban a települések alatti patakszakaszokon kell figyelmet fordítani). A faj megtelepedése és fészkelése a patakmedrek mentén, fészkelésre alkalmas zugokban elhelyezett fészekládával is segíthető.

A zárt erdőkhöz fészkelőhelyük, vagy fészkelő- és táplálkozóterületük révén is kapcsolódó közösségi jelentőségű madárfajok populációinak megtartása és bővítése érdekében általánosságban szükséges a változatos szerkezetű erdők, erdőtümbök kialakítása és folyamatos fenntartása. A madárfajok kedvező természetvédelmi helyzetének (stabil, erős populációinak) eléréséhez és tartós biztosításához mindezek miatt feladatnak tekinthető a tájhoz fűződő fajfaj, az élőhelytípusnak megfelelő összetételű cserje- és gyepszinttel rendelkező, elegyes, vegyeskorú, vertikálisan tagolt, a lehető legtöbb szintet tartalmazó, mozaikos, tájidegen fajoktól mentes, holtfában és egyéb mikroélőhelyekben gazdag, idős állományrészeket, illetve igen idős fákat és méretes holtfát is tartalmazó erdők kialakítása és fenntartása. Mindezt – figyelembe véve a vágásos erdőgazdálkodás megtartása esetén táji léptékben 30-50 éves időtávlatban várható, kifejezetten kedvezőtlen változások megelőzésének szükségességét – optimális esetben a folyamatos erdőborítás felé való (legalább részleges) elmozdulás mellett, drasztikus beavatkozásoktól mentes gazdálkodási megoldásokkal, a változatos struktúrákat kialakító, öfenntartó dinamikai folyamatok minél teljesebb körű jelenléte mellett lehet biztosítani.

A tervezési terület erdeinek fenntartása során további – a közösségi jelentőségű madárfajok hosszú távú védelméhez is releváns – szempont a változó klímaviszonyokhoz való alkalmazkodás képességének fenntartása. Az erdőkben mindezek miatt csak olyan

kezelési/gazdálkodási tevékenységek végezhetők, amelyek az állományok egészségi állapotának megőrzése mellett képesek az erdei élőhelyek változó klíma melletti továbbélését, „adaptálódását” is biztosítani. Változatos szerkezet és fafajösszetétel kialakítása szükséges tehát és a hagyományos főfafaj-centrikus megközelítés mellett/helyett az elegyfajok nagyobb elegyarányban való jelenlétének tolerálása, segítése is hangsúlyt kell, hogy kapjon.

Az erdők fenti szempontok szerinti fenntartása és a földön fészkelő közösségi jelentőségű madárfajok (lappantyú, erdei pacsirta, bajszos sármány, császármadár) populációinak védelme érdekében fontos természetvédelmi feladat az elemeiben teljes, folyamatában hiánytalan, hosszú távon is egészséges faállományt eredményező erdőmegújulást, egyúttal az állományok faj-, kor- és térszerkezetének változatosabbá válását is lehetővé tevő, továbbá a száraz gyepek természetközeli állapotban való fennmaradását is biztosító, kellően alacsony térségi nagyvadlétszám. Utóbbi feltétel érvényre juttatásához erdőkben a lékdinamika intenzív „működésének”, az elfogadható vad általi fafajszelekciónak, gyepekben a gyepalkotók (nagyobbrészt füvek) folyamatos regenerációjának, a zavarástűrők alacsony részarányának és minden élőhelyen a talajfelszín mérsékelt bolygatottságának, taposottságának – mint fő kritériumoknak – még a leginkább vadjárt termőhelyeken (sziklás-meredek oldalak, száraz déli lejtők stb.) is teljesülniük kell(ene). A földön fészkelő fajok miatt különösen fontos teendő a vaddisznó állomány kordában tartása.

A „Mátra” különleges madárvédelmi terület összesen 6 természetmegőrzési területtel fedt. Ezeknél az átfedő területeknél a madárvédelmi szempontok és a közösségi jelentőségű élőhelytípusok és fajok védelme kapcsán megfogalmazott természetvédelmi szempontok harmonizálása, egyeztetése, a lokális prioritások felállítása szükséges. Az érintett területek:

Kód	Natura 2000 terület neve	Típus
HUBN20044	Recski Hegyes-hegy	KTT
HUBN20047	Mátra északi letörése	KjTT
HUBN20048	Gyöngyöstarjáni Világos-hegy és Rossz-rétek	KjTT
HUBN20049	Mátrabérc – Fallóskúti-rétek	KjTT
HUBN20050	Gyöngyöspatai Havas	KjTT
HUBN20051	Nyugat-Mátra	KjTT

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések és prioritások a tervezési terület hivatalos Natura 2000 adatlapján (Standard Data Form, SDF) is megtalálhatók. Emellett a védett természeti területeken a 15/2008. (VI. 3.) KvVM rendeletben rögzített természetvédelmi célkitűzéseknek is érvényre kell jutniuk.

3.2. Kezelési javaslatok

A madárvédelmi célok elérésének és hosszabb időtávlatban való biztosításának egyik lehetséges és igen fontos területe a közösségi jelentőségű madárfajok igényeinek is megfelelő élőhelykezelés, az erdőterületeken kívüli és erdős élőhelytípusok (köztük számos közösségi jelentőségű élőhelytípus) madárvédelmi szempontokhoz, illetve természetes élőhelyi mintázathoz és természetes dinamikai folyamatokhoz „igazított” gondozása. A következőkben ez alapján a madárvédelmi területen (KMT) jelölő minősítésű (A-B-C reprezentativitású) és „nem szignifikáns” minősítésű (D reprezentativitású) madárfajok igényeinek is megfelelő élőhelykezelést és élőhelyfenntartást lokálisan (erdőrészlet szinten), továbbá nagyobb térléptékben (táji szinten) is hatékonyan szolgáló természetvédelmi javaslatokat foglaljuk össze. Az általánosságban megfogalmazott kezelési javaslatok főbb vonalakban egybeesnek a

természetmegőrzési területekre (KjTT, KTT), az ott előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok kapcsán megfogalmazott természetvédelmi javaslatokkal, eltérések esetén azonban alkalmanként szükség lehet a különböző irányelvek harmonizálására, vagyis a lokális prioritások felállítására, kidolgozására.

A kezelési javaslatok kapcsán fontos kiemelni, hogy a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4.§ (5) pontja értelmében „*a fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.*”

Az itt megfogalmazásra kerülő kezelési javaslatok célja, hogy a tervezési terület földrajzi jellemzői, az előforduló közösségi jelentőségű értékek és a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat alapján javaslatot tegyenek a területfenntartás, területhasznosítás, illetve gazdálkodás jövőben kívánatos módjára. **A fentebbi jogszabályi kivonat alapján a gazdálkodók számára ezek a természetvédelmi javaslatok jelen terv alapján külön kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak jövőbeni (a fenntartási terv irányelveivel összhangban kidolgozandó) támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat kötelezővé.** A már más jogszabályok vagy hatósági eszközök alapján létező előírások esetében azok kötelező jellegét értelemszerűen az azokat megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra (például az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvényből levezethető irányelvekre és kötelezettségekre) csak utalást tesz.

Az erdőgazdálkodási tevékenység végzése során a tájvédelmi körzet erdeiben alkalmazandók a Mátrai Tájvédelmi Körzet 15/2008. (VI. 3.) KvVM rendelettel kihirdetett természetvédelmi kezelési tervében foglaltak, illetve a Parádi Erdőtervezési Körzet erdeiben a 96/2011. (X. 17.) VM rendeletben rögzített (természetvédelmi rendeltetésű és nem védett, Natura 2000 rendeltetésű erdőkre vonatkozó, részben fajvédelmi szempontokat, részben élőhelyvédelmi szempontokat érintő) erdőgazdálkodási szabályok is betartandók. Ez utóbbi legfontosabb elemei az alábbiak:

6. § (1) A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) 23. § (2) bekezdése alapján védett – a természetvédelmi hatóság határozatában kijelölt – természeti értékek és területek, továbbá Tvt. 48. § (2) bekezdésében meghatározott, védetté nyilvánított mesterséges üregek, és a Tvt. 19. § (1) bekezdésében meghatározott, védetté nyilvánított földtani természeti értékek, valamint védett természeti területen az erdei vízfolyások és az erdei tavak védelme érdekében, azok földfelszíni elhelyezkedéséhez 25 méternél közelebb fakitermelés és faanyag készletezés csak a természetvédelmi célokkal összhangban végezhető.

(2) Natura 2000 jelölő élőhelynek minősülő, vagy védett növény jelentős állományának élőhelyeként szolgáló tisztáson – különösen védett természeti területen vagy Natura 2000 területen – faanyag mozgatás, illetve faanyag készletezés – az e rendelet hatálybalépésekor már meglévő, akár csak időszakosan használt erdei farakodó és készletező hely, valamint erdei feltáró hálózat kivételével – csak a természetvédelmi célokkal összhangban a védett természeti területek természetvédelmi kezeléséért felelős szerv által kijelölt helyeken és időben végezhető.

14. melléklet a 96/2011. (X. 17.) VM rendelethez

6. A közjóléti és védelmi rendeltetésű erdőkben folytatható erdőgazdálkodás szabályai

6.2. Természetvédelmi rendeltetésű erdők

6.2.1. A patak menti égerligetek és puhafás ligeterdőkben – amennyiben a folyamatos erdőborítást, vagy az arra való átállást szolgáló üzemmód keretében folytatott erdőgazdálkodás nem valósítható meg – a véghasználatokat csak térben és időben tagolva lehet végrehajtani.

6.2.3. A véghasználatok során a 8. pontban megfogalmazott elvárások szerint hagyásfákat, illetve hagyásfa csoportokat kell visszahagyni a területen.

6.2.4. Az őshonos főfafajú erdőkben a növedékfokozó gyérítések végrehajtása során kerülni kell a sematikus gyérítési módszerek alkalmazását, helyette az erdőkben a faállomány többkorúságának, színteztettségének, az elegyesség növelése a cél.

6.2.5. A fakitermelések végrehajtása során az erdőben a nem tömegesen előforduló, méretes, elhalt álló vagy fekvő fatörzsekből holtfát kell visszahagyni.

6.2.6. A körzeti erdőtervben és az erdőtervben térképi vonalakkal is lehatárolt fűlszáraz gyepeken, sziklagyepeken, üde réteken a faanyagmozgatás és a készletezés csak a természetvédelmi célokkal összhangban végezhető.

6.3. Nem védett, Natura 2000 rendeltetésű erdők

6.3.1. A véghasználatok során a 8. pontban megfogalmazott elvárások szerint hagyásfákat, illetve hagyásfa csoportokat kell visszahagyni a területen.

6.3.2. A közösségi jelentőségű, fában fejlődő bogárfajok (havasi cincér) állományainak megőrzése érdekében az erdőfelújítás és a nevelővágások során lehetőség szerint biztosítani kell, hogy megfelelő térbeli hálózatban böhöncös faegyedek maradjanak a területen.

6.3.3. Az erdőnevelések végrehajtása során kiemelt feladat az idegenhonos és az erdészeti tájidegen elegyfajok – különösen az intenzíven terjedő fajok – visszaszorítása. A fekete és erdei fenyves főfajájú erdőkben a faállományok csoportos gyérítésével, megbontásával elő kell segíteni az őshonos lombos fajok előretörését.

6.3.4. A nagy kiterjedésű, egykorú és kevés fajfajból álló erdők lombkorona-, cserje-, valamint lágyszárú szintjében az erdőgazdálkodási tevékenységek végrehajtása során elő kell segíteni a faji, életkori, és szerkezeti változatosság növekedését.

6.3.5. A kiemelt jelentőségű jelölő erdei élőhelytípusok esetében – pannon gyertyános-tölgyesek kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*) és gyertyán (*Carpinus betulus*) fajfajokkal (91G0), valamint enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (91E0) – a természetes és természetközeli állományoknál a véghasználat előtti cserjeszint legalább részben kimérendő, a cserjeszint teljes eltávolítása tilos.

6.3.6. A közösségi jelentőségű élőhelytípusok esetében biztosítani kell a folyamatos erdőszegély kialakulását és fennmaradását.

6.3.7. Natura 2000 területeken a közösségi jelentőségű havasi cincér állományainak védelme érdekében a gyertyános-tölgyes, valamint bükkös faállománytípusú erdőkben faanyagmozgatás legkésőbb május 31-ig végezhető.

8. A fakitermelések és erdőfelújítások végrehajtására vonatkozó erdőgazdálkodási szabályok

8.1. A fakitermelések végrehajtásának időbeli korlátozása:

a) faanyagmozgatás a vágásterületeken április 10-ig végezhető,

b) a sérült csemeték törevágását április 30-ig be kell fejezni,

c) vágástakarítás május és június hónapokban nem végezhető, valamint

d) vegetációs időszakban a vágástakarítás során vágáshulladék égetést nem lehet végezni.

8.2. A véghasználatok során hagyásfákat, hagyásfa csoportokat lehetőség szerint őshonos fajfajokból, idősebb, de még állékony, illetve böhöncös, odvas faegyedekből kell visszahagyni. Az 2,0 ha-nál nagyobb végvágott vagy tarvágott területeken – különösen vizes élőhelyeken, és extrém száraz termőhelyeken – lehetőleg 0,1-0,3 hektár területű hagyásfa csoportok, egyéb esetekben hagyásfákat javasolt egyenletes térbeli elhelyezkedésben meghagyni. A hagyásfa csoportokat javasolt úgy kialakítani, hogy azok a természetvédelmi vagy közjóléti jelentőségű, pontszerű objektumokat (például fokozottan védett madár fészke, forrás, barlang bejárata, erdei emlékmű vagy közjóléti objektum, berendezés) is tartalmazzák. A hagyásfa csoportokban található holtfát vissza kell hagyni a területen. A hagyásfák, hagyásfacsoportok a későbbiekben csak különleges esetben (például veszélyelhárítás) termelhetők ki, és a faanyagukat javasolt holt faanyagként a területen hagyni.

10. A fakitermelések során végzett terepi anyagmozgatásra vonatkozó erdőgazdálkodási szabályok

10.1. A faanyagmozgatás során az erdőtalaj sérülését lehetőség szerint el kell kerülni, valamint a közelítő nyomokból kiinduló eróziót meg kell akadályozni.

10.2. Állandó és időszakos vízfolyásokon keresztül történő anyagmozgatásra csak olyan módszer alkalmazható, amely nem okozza a meder erodálódását, illetve biztosítja az árhullámok levonulását.

11. A vegetációs időszakra vonatkozó erdőgazdálkodási szabályok védett természeti területen

11.1. A vegetációs időszak április 1-jétől augusztus 31-ig tart.

3.2.1. Élőhelyek kezelése

3.2.1.1. Gazdálkodáshoz nem köthető általános javaslatok

A terület meghatározóan erdős élőhelyeket, valamint gyepeket és ezek közti átmenetet tartalmaz. Alapvető funkciója ezek megőrzése és hasznosítása. Ebből következően – a

szegélyeken található, jelenleg is művelt kultúrterületeken kívül – kerülendő minden, az erdő- és gyepterületről, vadgazdálkodástól eltérő célú hasznosítás és ezt célzó beruházás. Különösen kerülendő a környezeti viszonyokat is megváltoztató bányászat, a településeken kívüli építési tevékenység (a természetközeli gazdálkodáshoz feltétlenül szükséges épületek kivételével), az erdőterület akár csak ideiglenes igénybevétele, az erdő művelési ágból való kivonás, a gyepek megszüntetése. Az érintett madárfajok egy része másodlagos élőhelyekhez, extenzív kultúrákhoz (szőlők, gyümölcsösök, kisparcellás szántók) kötődik, így ezen kultúrák fenntartandók, ill. a felhagyott, még természetszerűvé nem alakult területeken felújítandók. A terület zavartalanságát egyébként a legjobban a jelenlegi művelési ágak, felszínborítás, növényzeti viszonyok fenntartásával lehet biztosítani. Kifejezetten kerülendő a jelentősebb környezeti terhelést jelentő (pl. motoros, quados, paplanernyős) turisztikai hasznosítás. A terület tájképi, természeti és történeti értékei, valamint egy sor település érintettsége, ill. közelsége ugyanakkor a kíméletes közjóléti feltárást, bemutatást indokoltá teszik.

3.2.1.2. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (fajcsoportonként)

A madárvédelmi területen követendő élőhelykezelési irányelveket előbb a tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű madárfajok élőhelyválasztás, illetve élőhelyhasználat alapján felállított fajcsoportjai szerint ismertetjük. A fajcsoportokhoz rendelt fajlistában megadjuk a 2014. évi SDF szerint becsült populációméretet, illetve a leírásokhoz a fajcsoportok egy részénél az Országos Erdőállomány Adattár (OEA), valamint topográfiai térképek és terepi felmérés alapján csatoljuk a releváns előfordulási területek lehatárolását és a rendelkezésre álló biotikai adatok szerinti madár előfordulásokat is.

A) Nem speciális élőhelyi igényű, kőbányákban és sziklafalakon fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
uhu (<i>Bubo bubo</i>)	2-3
vándorsólyom (<i>Falco peregrinus</i>)	1-2

Természetes vagy mesterséges eredetű, zártabb növényzet (erősebb cserjeborítottság) nélküli sziklafalak párkányain és üregeiben fészkelő, ragadozó életmódot folytató fajok (a vándorsólyom gallyfészkekben is költözik). Megtelepedésükhöz a zavartalan fészkelőhely jelenléte döntő fontosságú, táplálkozó területként (zsákmányállataik elfogásához) a fészkelőhely körüli tágabb térséget használják. Az ide sorolt fajok országos állománya az utóbbi években kismértékben erősödött. A potenciális fészkelőhelyek előfordulásai a Mátrában inkább a hegységperemi területekre esnek. Állandó, télen kőborló fajok. Hosszú távú fenntartásukhoz az ismert fészkelőhelyek fészkelési időben történő zavartalanságát kell biztosítani. A sikeres fiókanevelés táplálékbázisa sok esetben a KMT területén kívül esik.

Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

- A potenciális fészkelőhelyeken a megközelítés (bepusztítás) biztosítása érdekében a természetes és mesterséges eredetű sziklafalak legalább egy részét cserjéktől mentesen, vagy alacsony cserjeborítottsággal célszerű fenntartani. Ez alól kivételt képeznek természetesen a kiemelkedő természeti értékeket hordozó, természetes sziklafalak (vö. Sas-kő). A bányaudvarok (legalább a sziklafalakhoz közeli részen) magasra felnövő fáktól mentesen tartandók.
- A kőbányák, sziklafalak peremére újabb turistaösvények nem vezethetők, a különböző funkciójú létesítmények és építmények felhagyott bányák udvarába való elhelyezése

kerülendő.

B) Nedves (hegylábi) gyepekben élő, földön fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
haris (<i>Crex crex</i>)	0-5

A haris specialista, az üde-nedves, magas fűvű (esetleg kisebb arányban fűzbokrokkal, cserjésekkel, facsoportokkal mozaikoló) kaszálórétek (főleg mocsár- és láprétek) fészkelő faja. Főként rovarláplálékot fogyaszt, táplálkozóterülete a fészkelőhely közvetlen környezete (a revírek jórészt 5-10 ha alattiak). Vonuló madár. A szórványos, évenként erősen fluktuáló előfordulások súlypontja a Mátrában a hegységperemi területekre esik. A Mátra KMT – mint döntően középhegységi erdőkkel borított terület – esetében a haris jelölő fajként történő kezelése talán nem indokolt, illetve a közösségi jelentőségű fajok között prioritást semmiképpen nem érdemel.

Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

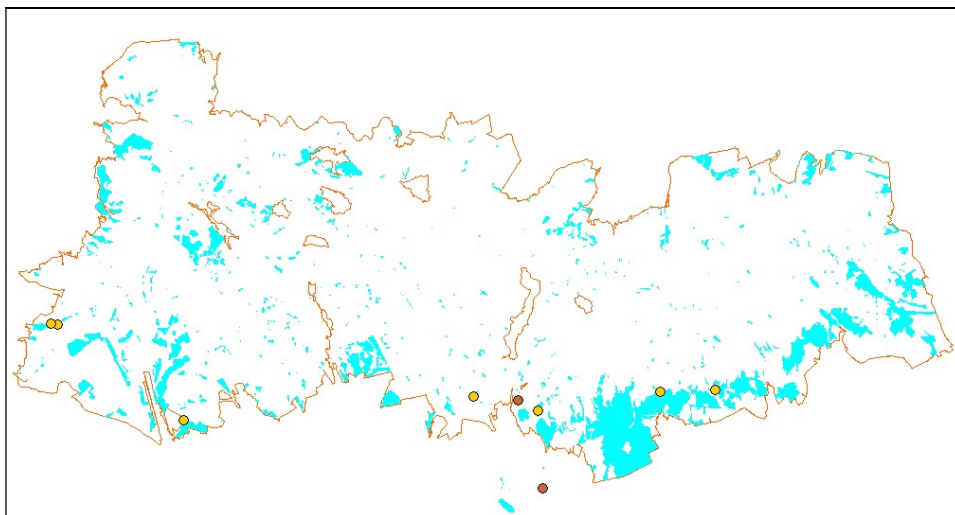
- A haris számára fészkelő- és táplálkozóhelyül szolgáló nedves (hegylábi, völgyalji) gyepek fenntartásához az elcserjésedett, beerdősülő gyepek rekonstrukciója szükséges lehet. Elsőként az elhanyagolt réteken és a jobb állapotú nedves rétek környezetében érdemes ezt a munkát elvégezni. A fás növényzetet (vagy annak nagy hányadát) téli időszakban kell eltávolítani és a területről le kell hordani. A terület kaszálhatóvá tétele érdekében a felületi egyenetlenségek elmunkálására is szükség lehet.
- Zárt cserjések átalakítása után a területet az első 1-2 évben szárazúzással is lehet kezelni, ezt követően, ill. élőhely fenntartás jelleggel kaszálást kell folytatni. Ez optimális esetben kíméletes (kézi, gépi alternáló kések vagy függesztett dupla körkaszás, a talajt nem sebző, vadriasztó láncot is használó), évenként egyszeri (a ritka fajok sikeres ivaros szaporodását lehetővé tevő időzítéssel elvégzett), évenként változó elhelyezéssel jelentős részterületeket megkímélő. Gyomos, magaskórós állományokban intenzívebb (javító) kaszálás is folytatható. Cserjések átalakításánál a lezúzott növényi tömeget, kaszálás után a szénát a területről minden esetben le kell hordani. Haris előfordulása (vö. hímek áprilistól hallható hangja) esetén a kaszálásnak a madár szempontjából optimális időpontja augusztus 1. utáni.
- A harisos gyepek kezelésének megtervezését és kivitelezését minden esetben az ott előforduló egyéb természeti értékek figyelembe vételével kell biztosítani!

C) Cserjésekben, gyümölcsösökben, facsoportokkal mozaikos gyepeken élő fajok

C1) Földön fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
lappantyú (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	40-50
erdei pacsirta (<i>Lullula arborea</i>)	40-50

A fajcsoporthoz vont madárfajok elsősorban hegylábi-hegységperemi területeken, illetve települések körüli kultúrterületeken élő, erdőszéleken, cserjés legelőkön, gyümölcsösökben, szőlőkben fészkelő fajok. Fészkelőhely- és táplálkozóterület-választásukkal inkább a kopár, csupasz foltokat magukba foglaló, nyílt vagy erősen felnyíló, kissé szárazabb élőhelyekhez kötődnek (a lappantyú rovarláplálékot fogyaszt, az erdei pacsirta magokkal és rovarokkal is táplálkozik). Költöző fajok. A mátrai előfordulások súlypontja elsősorban a déli hegységperemre esik.

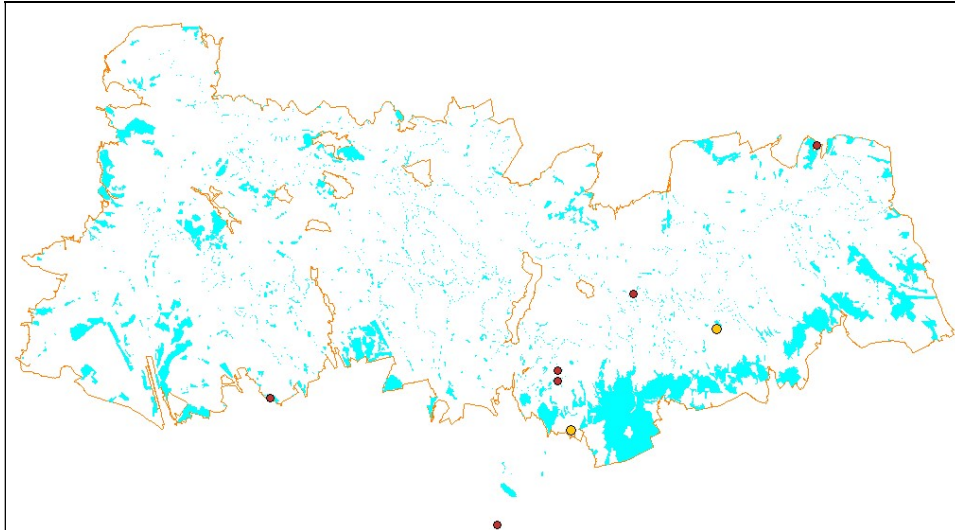

Cserjésekben, gyümölcsösökben, facsoportokkal mozaikos gyepeken élő, földön fészkelő fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (természetes gyepek, fás legelők, degradált gyepek, spontán cserjésedő területek; OEA: egyéb részletek a nyiladék, út, víz kivételével)

C2) Bokrokban fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
tövisszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	150-200
karvalyposzáta (<i>Sylvia nisoria</i>)	50-60

A fajcsoporthoz vont madárfajok főként galagonyák, kökény, vadrózsa és más cserjefajok alkotta cserjésekben, cserjés legelőkön, mezsgyékben, elbozótosodott gyümölcsösökben, elcserjésedett vágásokban, kertekben, patakokat kísérő ligetekben-cserjésekben élnek, és növényzetre épített fészkekben költenek. Táplálékukat (a tövisszúró gébics esetében rovarok, gyíkok, rágcsálók, madárfiókák, a karvalyposzátnál rovarok, illetve késő nyáron bodzabogyó) a fészkelőhelyük közvetlen közelében szerzik, így fészkelési időszakban viszonylag kis területen belül élnek. Költöző fajok. Előfordulásaik elsősorban a hegységperemi, valamint a települések környéki területekhez kötődnek. A Mátra KMT belső része – mint döntően középhegységi erdőkkel borított terület – esetében a speciálisan e fajok érdekében megfogalmazható kezelési javaslatok sok esetben ellentmondának a területtel átfedő természetmegőrzési területek fenntartási terveiben megfogalmazott élőhelykezelési javaslatoknak, hiszen a hegység erdőtömbjeiben e fajok előfordulásai döntően a vágásos erdőgazdálkodás gyakorlata által kialakított vágásterületek nyílt, részben elcserjésedő környékéhez kötődnek. Mindezek miatt a kezelési javaslatainkat csak a zárt erdőtömbökön kívüli élőhelyekre fogalmazzuk meg.

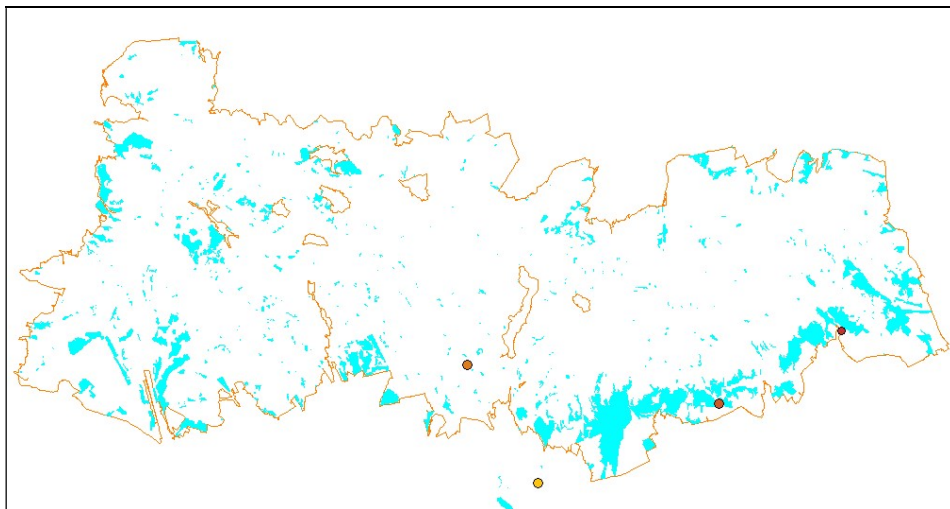

Cserjésekben, gyümölcsösökben, facsoportokkal mozaikos gyepeken élő, földön fészkelő fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (természetes gyepek, fás legelők, degradált gyepek, spontán cserjésedő területek; OEA: egyéb részletek a nyiladék, út, víz kivételével)

C3) Fazorokban, gyümölcsösökben, faodúban fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
balkáni fakopáncs (<i>Dendrocopos syriacus</i>)	40-50
füleskuvik (<i>Otus scops</i>)	5-10

A fajcsoporthoz sorolt madárfajok elsősorban nyílt, facsoportokkal tarkított területeken, út menti fazorokban, öreg gyümölcsösökben költenek. A balkáni fakopáncs saját maga által vájt odúban fészkel, a füleskuvik puha, korhadó fába (más fajok által vájt) odúban, illetve üregekben telepszik meg. Táplálékukat (rovarok, illetve a füleskuvik esetében még madarak és kisemlősök) a fészkelőhelyük némileg távolabb (rendszerint néhány tíz hektáros) környezetében szerzik, így megtelepedésüknél fontos szempont a potenciális táplálkozóterületek nagysága is. Költöző fajok. A mátrai előfordulások súlypontja elsősorban a déli és keleti hegységperemre esik.

Cserjésekben, gyümölcsösökben, facsoportokkal mozaikos gyepeken élő, faodúban fészkelő fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (természetes gyepek fákkal; fás legelők, degradált gyepek; spontán erdősődő területek; OEA: egyéb részletek a nyiladék, út, víz kivételével)

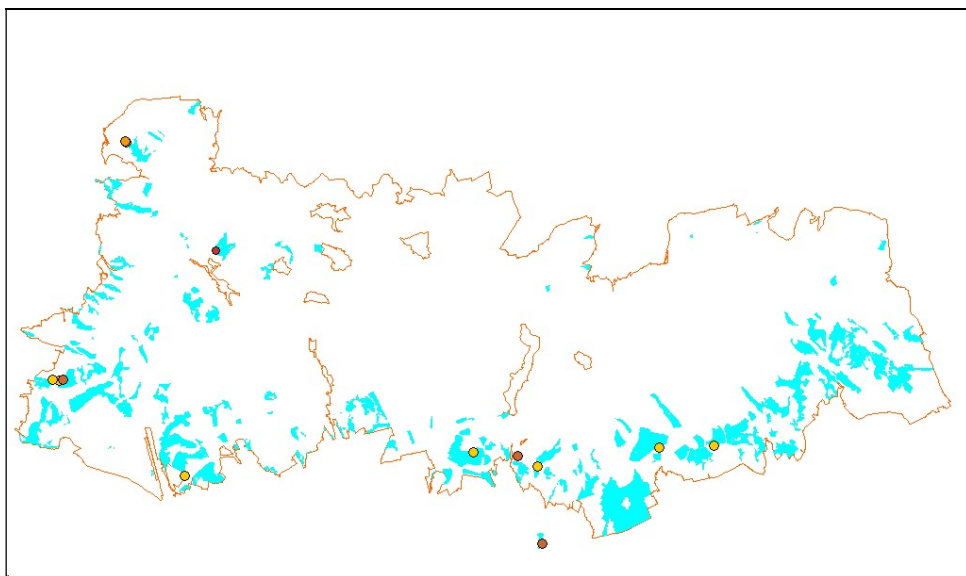
Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

- A cserjésekben, gyümölcsösökben, facsoportokkal mozaikos gyepeken, cserjés és fás legelőkön élő fajok populációinak védelme érdekében legfontosabb élőhely-fenntartási feladat a laza záródású, gyeperje és facsoport komponensek is tartalmazó mozaikok legalább részleges megőrzése.
- Az élőhelyi változatosság fenntartásához a hegységperemi cserjések területén kerülendők a nagyobb területű, homogenizáló hatású erdőtelepítések és energetikai ültetvény telepítések, valamint a hasonló gyeperje rekonstrukciók. Alapvetően olyan extenzív tájhasználati módok (pl. legeltetés) nagyobb területen való meghonosítására, illetve visszaállítására lenne szükség, mely a mozaikos táji struktúrák jelenlétét tartósan képes biztosítani.
- A hegységperemi (főleg déli hegylábra koncentrálódó) szőlőtáblák szegélyében és azok belsejében – dűlőutak mentén – előforduló mezsgyék távlatilag is fenntartandók, illetve a lehetőségekhez képest (pl. agrár-erdészeti programok keretében) tovább fejleszteni.
- A felhagyott gyümölcsösök kiöregedő, odvas törzsű gyümölcsfái, a fás legelő maradványok pusztuló böhöncei, valamint a patakmenti ligetek öreg-odvas fatörzsei legalább részben akkor is megtartandók, ha az érintett területek ismét művelésbe kerülnek. Mesterséges odúk kihelyezése igen hasznos lehet.
- Amennyiben az érintett területeken mégis sor kerülne a cserjések visszaszorítására, ott a totális cserjeirtás helyett a cserjés foltokat mozaikosan visszahagyó, szelektív cserjeirtás alkalmazása javasolható, s a munkákat minden esetben költési időszakon (március 15. – augusztus 15.) kívül kellene végezni.

D) Száraz gyepeken és bokorerdők tisztásain élő (földön fészkelő) fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
lappantyú (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	40-50
bajszos sármány (<i>Emberiza cia</i>)	5-10

A bajszos sármány elsősorban meleg, déli, köves oldalak kiritkuló tölgyeseinek tisztásain, száraz, rövid fűvű, kopár foltokkal tarkított gyepeken él, talajon (szikla vagy fűcsomó tövében) fészkel. A cserjésekben, gyümölcsösökben is felbukkanó lappantyú hasonló élőhelyeken szintén megtelepszik. Az említett fajok táplálkozóterülete (a lappantyú rovar táplálékot fogyaszt, a bajszos sármány rovarokkal és magokkal táplálkozik) a fészkelőhely néhány hektáros, vagy legfeljebb néhány tíz hektáros környezete, az előfordulások súlypontja a nyugati és déli hegységperemre esik. Állandó madarak. A várható klímaváltozás és a hatásaként a felnyíló, gyepekkel mozaikos tölgyesek becsült téynyérése kedvezhet e fajok állományainak.

Száraz gyepekben és bokorerdők tisztásain élő (földön fészkelő) fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (természetes gyepek; OEA: 70% alatti záródású, felújítással nem érintett, száraz (kocsánytalan tölgyes klímájú, molyhos tölgyet tartalmazó) erdők)

Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

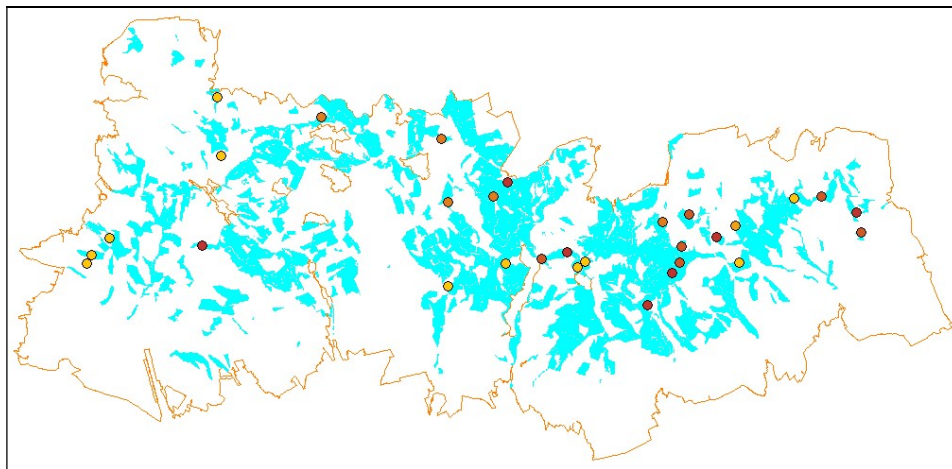
- A száraz gyepekhez és bokorerdők tisztásaihoz kötődő, földön fészkelő fajok populációinak megőrzéséhez a fákkal, kisebb cserjésekkel mozaikos gyepek fenntartása szükséges. A termőhelyi tényezők (sziklás, gyenge talajú, déli kitettségű lejtők) által determinált, véderdők közé ágyazott gypes élőhelyek esetében mindez alapvetően a zavaró tényezők (pl. idegenhonos fásszárúak betelepítése, túlzott vadhatás) elhárítását jelenti. A korábbi tájhasználat után másodlagosan kialakult élőhelyi mozaikok viszont csak aktív beavatkozásokkal (pl. szelektív cserjeirtás, extenzív legeltetés, néhány évente végzett kaszálás) tarthatók fenn. Az átalakuló állományok esetében szükség lehet bizonyos rekonstrukcióra is (cserjeirtás, fák kivágása, gyomos foltok kaszálása).
- Az élőhelyi változatosság fenntartásához a hegységperemi (másodlagos) élőhelyek területén kerülendők a nagyobb területű, homogenizáló hatású erdőtelepítések és energetikai ültetvény telepítések, valamint a hasonló gyp rekonstrukciók. Alapvetően extenzív tájhasználati módok (pl. legeltetés) nagyobb területen való meghonosítására, illetve visszaállítására lenne szükség, mely a mozaikos táji struktúrák jelenlétét tartósan képes biztosítani.

E) Zárt erdőkben élő fajok

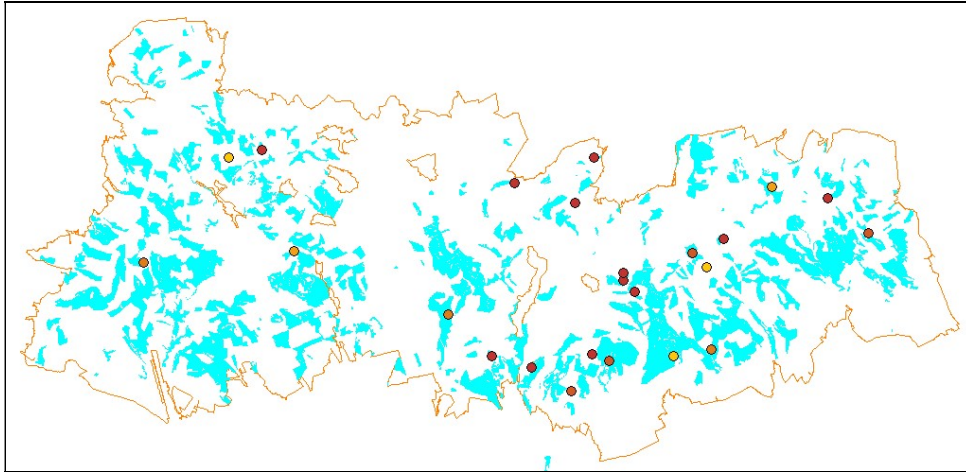
E1) Faodvakban költő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
<i>a) üde erdőkhöz kötődő fajok</i>	
kék galamb (<i>Columba oenas</i>)	200-250
fehérhátú fakopáncs (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	20-30
kis légykapó (<i>Ficedula parva</i>)	2-5
uráli bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	3-5
<i>b) nyíltabb, szárazabb erdőkhöz kötődő fajok</i>	
hamvas küllő (<i>Picus canus</i>)	50-60
közép fakopáncs (<i>Dendrocopos medius</i>)	200-300
<i>c) általános erdei fajok</i>	
fekete harkály (<i>Dryocopus martius</i>)	50-60

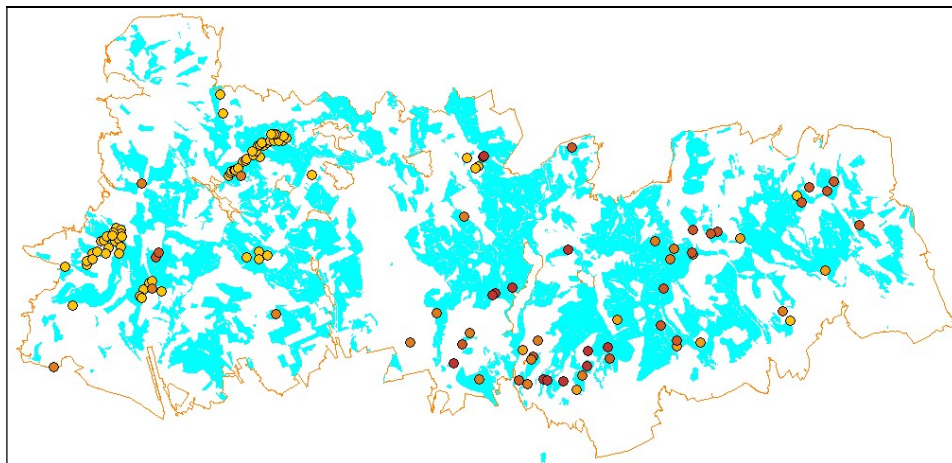
Az ide tartozó madárfajok elsődleges odúlakók (harkályok), másodlagos odúlakók (légykapók, kék galamb) és nagyobb üregekben költők (uráli bagoly), melyek számára az álló és fekvő holtfában, üreges-odvas törzsekben gazdag, öreg erdőállományok jelentik az ideális élőhelyet, illetve fészkelőhelyet. A felsorolt fajok között vannak gyakoribb, szélesebb elterjedést mutató elemek és szűkebb területre (a Mátra magasabb fekvésű, kifejezetten hegyvidéki területeire) koncentrálódó madárfajok is. Utóbbiak közé a kék galamb, a fehérhátú fakopáncs, a kis légykapó és az uráli bagoly (ez a faj esetenként gallyfészkekben is költ!) sorolható, mely madarak főként a belső területek bükköseiben és gyertyános-tölgyeseiben bukkannak fel. Az elsődleges és másodlagos odúlakók táplálkozóterülete a fészkelőhely közvetlen (legfeljebb néhány tíz hektáros) környezete, ugyanakkor az uráli bagoly ennél jóval nagyobb területről is szerezheti a táplálékát. A harkályok táplálékbázisa szempontjából nagy jelentősége van rendelkezésre álló holtfa mennyiségének és korhadtsági állapotának, s e tekintetben a földön fekvő holtfa (mint táplálkozófelület) is kiemelkedő fontossággal bír. A légykapók ugyanakkor elsősorban repülő rovarokkal, a kék galamb erdei tisztásokról gyűjtött magvakkal, a ragadozó életmódot folytató uráli bagoly pedig kisemlősökkel és madarakkal táplálkozik. A fajcsoporthoz vont fajok előfordulásai a madárvédelmi terület belső, zárt erdőkkel fedett részére esnek, s azon belül is a középkorú-idős erdőkre koncentrálódnak (fiatalosokban csak hagyásfák, hagyásfa-csoportok jelenléte esetén bukkannak fel). Fenntartásuk érdekében a jelölő erdei élőhelyekkel kapcsolatos – a KTT és KJT fenntartási tervekben megfogalmazott – kezelési javaslatok holtfa-kezeléssel kapcsolatos ajánlásainak fokozott követése indokolt!

a) Zárt erdőkben élő, üde erdőkhöz kötődő, faodvakban költő fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátában. (OEA: üde, gyertyános-tölgyes és bükkös faállománytípusú, legalább részben 80 év feletti erdők)

b) Zárt erdőkben élő, nyíltabb, szárazabb erdőkhez kötődő, faodvakban költő fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (OEA: nem teljesen zárt (90% alatti záródású), legalább részben 80 év feletti tölgyesek)

c) Zárt erdőkben élő, általánosan elterjedt, faodvakban költő fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (OEA: legalább részben 80 év feletti tájhonos erdők)

Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

- A zárt erdőkben élő, faodvakban költő madárfajok populációinak fenntartása és megerősítése szempontjából sarkalatos pont a fészkelőhelyet nyújtó odvas-üreges fák, álló holtfák, korona- és törzstörött fák, felhasadt vagy levált kérgű fák megőrzése, illetve folyamatos jelenlétének biztosítása.
- Fiatal (cca. 40 év alatti) állományokban az odúlakó fajok megtelepedése csak akkor lehetséges, ha a korábbi véghasználatok után hagyásfák, hagyásfa-csoportok, facsonkok maradtak vissza. Ezeket a törzseket a tisztítások és törzskiválasztó gyérítések során kímélni és érintetlenül visszahagyni szükséges.
- A fészkelésre alkalmas törzsek (mint különleges élőhelyi elemek) főleg a középkorú-idős erdőkben jelennek meg, így a közösségi jelentőségű fajok aktuális és potenciális fészkelőhelyein tervezett növedékfokozó gyérítések, egészségügyi fakitermelések, készletgondozó használatok és egyéb termelések során az odvas-üreges-elhalt-sérült (különösen a vastagabb, 15-20 cm átmérő feletti) törzsek teljes vagy részleges visszahagyása feltétlenül szükséges. Az átlagkornál jóval idősebb, korábbi állományból visszamaradt törzsek és facsoportok ebben a fázisban is teljes körű kíméletet érdemelnek.
- Véghasználati korú erdőkben is nagy jelentősége van, hogy a fészkelési lehetőségek

legalább mozaikosan, laza térbeli hálózatban fennmaradjanak, így vágásos erdőgazdálkodás keretében feltétlenül indokolt lenne, hogy a felújítási folyamat minél elnyújtottabb legyen, s az idős faállomány kisebb része (benné álló holtfával) minél huzamosabb ideig jelen legyen a gazdálkodás alapegységének számító erdőrészletben.

- A felújítási folyamat elnyújtásához az egyenletes bontáson alapuló (következetesen egykorú, egyszintes és homogén állományokat eredményező, esetenként erősen leegyszerűsítve végrehajtott), ún. ernyős felújítóvágások helyett a jövőben éppen ezért legalább a 15-30 éves időtartamra elnyújtott, egyenlőtlen (lékes-csoportos-foltos, esetleg vonalas-szegélyes) beavatkozással végzett felújítóvágások alkalmazása javasolható.

- Vágásos üzemmódba sorolt erdőkben – az idős állomány hosszabb idejű átalakítása miatt – a fokozatos felújítóvágásoknál ökológiai szempontból sokkal kedvezőbb a szálalóvágásos erdőfelújítás alkalmazása. Ebben az esetben az állományokban 30-60 évre elnyújtott felújítási periódust eredményező beavatkozások végezhetők. A térbeli mintázat kialakításához előnyben részesítendő a lékes-csoportos-foltos (esetleg a vonalas-szegélyes) vágások.

- A már megbontott vagy szálalóvágással érintett állományokban (a további fakitermelések időleges visszafogásával és a térbeliség újragondolásával) törekedni kell a felújítási folyamat átalakító üzemmód felé való átvezetésére, illetve hosszabb távon a szálaló szerkezet kialakítására.

- Az átalakítás komplex (legtöbb esetben szálalóvágással indított) folyamata során a kiinduló (idős) állományok fatérfogatának fokozatos csökkentését, továbbá az átmérőeloszlás, a térbeli mintázat, a vertikális tagoltság és az elegyarány-viszonyok alakítását egyidejűleg kell kézben tartani úgy, hogy a biológiai szempontból értékesebb törzsek, illetve a faállományhoz köthető mikrohabitatok (vö. odvas törzsek) legalább részleges megtartása is biztosítható legyen.

- A felújítási, illetve átalakítási folyamat végén 5-10%-nyi területen, az idős állomány élőfakészletének 5-10%-a mértékéig hagyásfa-csoportok visszahagyása lenne szükséges. A hagyásfa-csoportokat (praktikusan még az első beavatkozások idején) úgy célszerű kijelölni, hogy azok az idős állományokon belül elhelyezkedő különleges élőhelyeket (köztük a holtfában gazdag állományrészeket) is magukba foglalják.

- Az álló holtfa mellett kiemelkedő fontosságú a földön fekvő holtfa jelenlétének biztosítása is, a legalább részleges visszahagyás ez esetben azonban nem a fészkelőhely, hanem a táplálkozó felületek megtartását és bővítését szolgálja. Az álló és fekvő holtfa együttes mennyisége szerencsés esetben az 5-20 m³/ha mennyiséget közelítheti vagy meg is haladhatja. Az állományokban régebb óta földön fekvő (különböző korhadtsági fázisú) és tövön száradt törzsek összetermelése és kiszállítása legalább részben mellőzendő, s a gyökértányérral kifordult törzsek egy része is visszahagyandó!

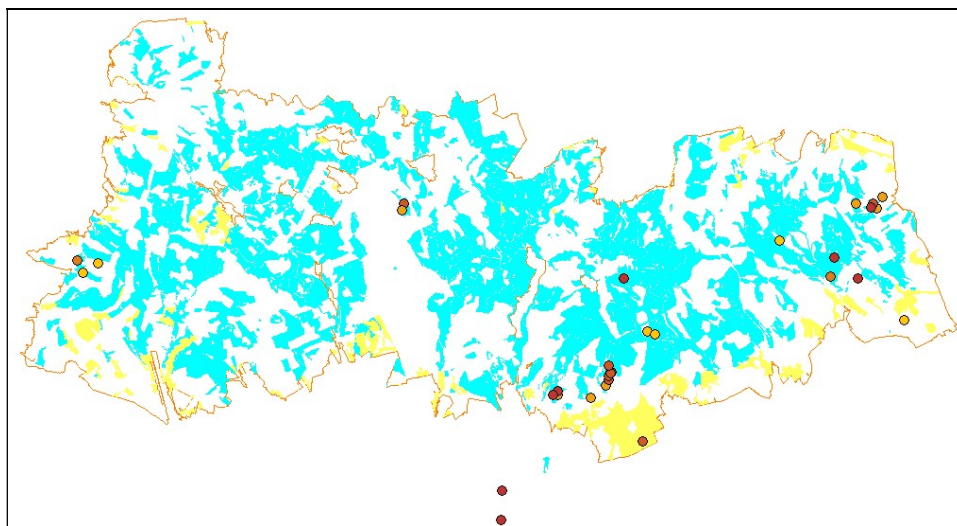
- A holtfa megfelelő mennyisége és korhadtsági fokok szerinti reprezentáltsága alacsony zavartságú területeken az egyes harkályfajok megtelepedéséhez akár elégséges feltétel is lehet, az erdőbelsőben repülő rovarokkal táplálkozó légykapók számára azonban emellett szükséges az állományszerkezeti változatosság és mozaikosság minél teljesebb körű biztosítása. A kis légykapó előszeretettel fészkel például idős, vízmósásokkal, bevágódott völgyekkel tagolt bükkösökben, ha azokban (korábbi lékekhez, vagy bontáshoz köthetően legalább laza záródású, fiatal bükk frakció is megjelenik. Hasonlóan a kevésbé specialista örvös légykapó is az elegyes, színtezett állományokat kedveli, így összességében kijelenthető, hogy a mozaikos, vertikálisan is tagolt, minél több szintet tartalmazó állományok a másodlagos odúlakók számára (is) kulcsfontosságú élőhelyet jelentenek.

E2) Gallyfészekben költő ragadozómadarak (és egyéb fajok)

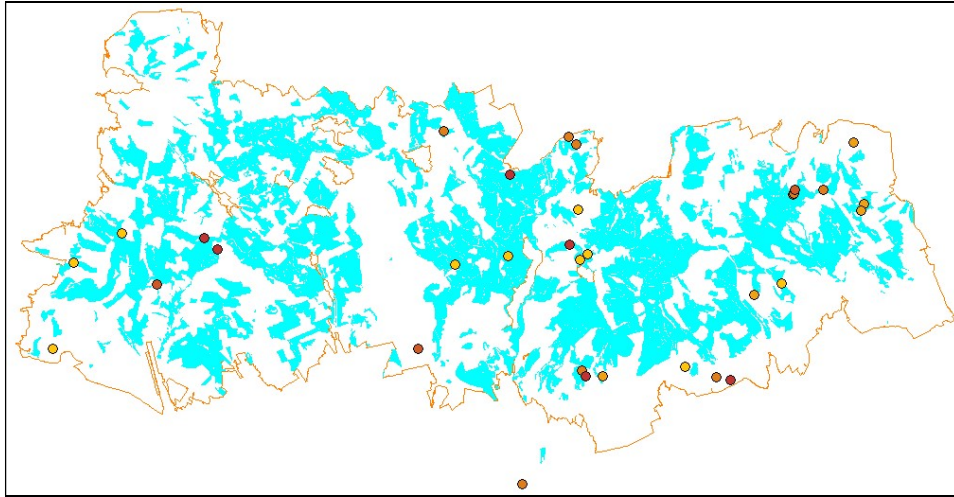
Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
a) (hegylábi) gyepes területen táplálkozó fajok	
szirti sas (<i>Aquila chrysaetos</i>)	1-2

parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	2-5
békászó sas (<i>Aquila pomarina</i>)	2-3
kígyászölyv (<i>Circaetus gallicus</i>)	2-4
vándorsólyom (<i>Falco peregrinus</i>)	1-2
<i>b) erdőben is táplálkozó fajok</i>	
fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>)	2-4
darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)	20-30
uráli bagoly (<i>Strix uralensis</i>)	3-5

A fajcsoporthoz olyan nagy testű ragadozómadarak és egyéb fajok (fekete gólya, uráli bagoly) tartoznak, melyek a zárt erdők lombkoronasztíkjában maguk által épített, vagy más fajoktól foglalt, nagy méretű gallyfészkekben költenek. Az (a) alcsoportba tartozók táplálékukat rendszerint nem az erdőterületen, hanem a fészkelőhelytől legtöbb esetben messze (gyakran több kilométerre) elhelyezkedő (hegylábi helyzetű, sok esetben már a madárvédelmi területen kívülre eső) táplálkozóterületen szerzik meg. Ideális fészkelőhelyük az öreg állományrészeket, s azon belül terebélyes, nagy koronájú fákat tartalmazó erdők (fiatalosokban és középkorú erdőkben csak hagyásfák, hagyásfa-csoportok jelenléte esetén bukkannak fel). Az (a) csoport esetében nagyon jelentős tényező az is, hogy milyen távolságban állnak rendelkezésre táplálkozóterületek. A táplálékukat levegőben szerző vándorsólyomnál és az erdőterületeken belül vadászó fajoknál ennek jóval kisebb a jelentősége. A bemutatott összefüggések miatt a fajcsoporthoz vont fajok fészkelőhelyei jól láthatóan a madárvédelmi terület peremén elhelyezkedő idős erdőrészekre és erdőtömbökre koncentrálnak. Ragadozómadarak szempontjából a Zagyva-völgy felé eső nyugati és az Alfölddel határos déli hegységperem erdei bírnak nagyobb jelentőséggel, de a fekete gólya előfordulásait – évenként változó helyszínnel – a hegység peremén körkörösén többfelé (így az északi szegélyen is) megtalálhatjuk.

Zárt erdőkben, gallyfészkekben költő, de zömmel erdőterületeken kívül táplálkozó ragadozómadarak (és egyéb fajok) potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (a hegylábon: természetes és degradált gyepek, fás és fátlan legelők ; az erdőkben (OEA): legalább részben 80 év feletti tájhonos erdők)

Zárt erdőkben, gallyfészekben költő, részben erdőn belül táplálkozó ragadozómadarak (és egyéb fajok) potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (OEA-erdők: legalább részben 80 év feletti tájhosos erdők)

Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

- A zárt erdőket fészkelőhelyül választó, gallyfészekben költő nagy testű ragadozómadarak, a fekete gólya, valamint (gallyfészekben költés esetén) a vándorsólyom és az uráli bagoly populációinak megtartásához és bővítéséhez egyaránt a terebélyes, nagy koronával rendelkező fákat is tartalmazó, idős, hegységperemi erdőfoltok, erdőtömbök jelenlétére van szükség. Mindezek miatt a vágásos erdőgazdálkodás keretében kiemelt figyelmet kell szentelni annak, hogy ilyen jellemzőkkel bíró, jelentősebb kiterjedésű (több tíz hektáros) állományok a tervezési területen folyamatosan legyenek.
- Mivel a 30-50 éves időtávlatban – éppen a vágásos erdőgazdálkodás következtében – a Mátra erdeinek erőteljes el fiatalodása várható (a jelenlegi korok és vágáskorok alapján kalkulálva 50 év múlva a Mátra erdeinek kb. 50%-as 40 évnél fiatalabb erdő lenne!!!), a nagy testű, gallyfészekben költő madárfajok szempontjából is fontos fejlemény lenne a vágásos erdőgazdálkodás nagyobb térléptékű reformja. A változtatások egyik lehetséges módja a hagyományos felújítási ciklusok időbeni elhúzása, másik lehetőség pedig a folyamatos erdőborítást biztosító erdőgazdálkodásra való legalább részleges átállás.
- A felújítási folyamat elnyújtásához az egyenletes bontáson alapuló (következésképpen egykorú, egyszintes és homogén állományokat eredményező, esetenként erősen leegyszerűsítve végrehajtott), ún. ernyős felújítóvágások helyett a jövőben éppen ezért legalább a 15-30 éves időtartamra elnyújtott, egyenlőtlen (lékes-csoportos-foltos, esetleg vonalas-szegélyes) beavatkozással végzett felújítóvágások alkalmazása javasolható.
- Vágásos üzemmódba sorolt erdőkben – az idős állomány hosszabb idejű átalakítása miatt – a fokozatos felújítóvágásoknál ökológiai szempontból sokkal kedvezőbb a szálalóvágásos erdőfelújítás alkalmazása. Ebben az esetben az állományokban 30-60 évre elnyújtott felújítási periódust eredményező beavatkozások végezhetők. A térbeli mintázat kialakításához előnyben részesítendő a lékes-csoportos-foltos (esetleg a vonalas-szegélyes) vágások.
- A már megbontott vagy szálalóvágással érintett állományokban (a további fakitermelések időleges visszafogásával és a térbeliség újragondolásával) törekedni kell a felújítási folyamat átalakító üzemmód felé való átvezetésére, illetve hosszabb távon a szálaló szerkezet kialakítására.
- Az átalakítás komplex (legtöbb esetben szálalóvágással indított) folyamata során a kiinduló (idős) állományok fatérfogatának fokozatos csökkentését, továbbá az átmérőeloszlás, a térbeli mintázat, a vertikális tagoltság és az elegyarány-viszonyok alakítását egyidejűleg kell kézben

tartani úgy, hogy a biológiai szempontból értékesebb törzsek, illetve a faállományhoz köthető mikrohabitatok (vö. terebélyes koronájú, fészekrakásra alkalmas fák) legalább részleges megtartása is biztosítható legyen.

- A felújítási, illetve átalakítási folyamat végén 5-10%-nyi területen, az idős állomány élőfakészletének 5-10%-a mértékéig hagyásfa-csoportok visszahagyása lenne szükséges. A hagyásfa-csoportokat (praktikusan még az első beavatkozások idején) úgy célszerű kijelölni, hogy azok az idős állományokon belül elhelyezkedő különleges élőhelyeket (köztük a holtfában gazdag állományrészeket) is magukba foglalják.

- Az idős állományok folyamatos biztosítása mellett fontos feladat a megfelelő fészkelőhelyek utánpótlása is, így az állományok átlagtörzstől méretesebb, terebélyes koronájú, böhönc jellegű egyedeit a nevelővágások (elsősorban a törzskiválasztó és növedékfokozó gyérítések) során legalább elszórtan meg kell hagyni. Hasonlóképpen továbbra is fenntartandók a korábbi erdőgazdálkodási/erdőkezelési beavatkozások során meghagyott (az állománykornál általában egy vágásfordulóval idősebb), már meglevő hagyásfák, hagyásfa-csoportok. Ezek a fák az idős állományokban a ragadozómadarak és a fekete gólya gallyfészkei számára alkalmas törzsek lehetnek, hiányukban az egyes fajok megtelepedése egy-egy erdőrészletben akkor sem valószínű, ha egyébként a közelben megfelelő táplálkozó-területek állnak rendelkezésre.

- A gyérítések, egészségügyi fakitermelések, készletgondozó használatok, egyéb termelések, felújítóvágás-bontóvágások, szálalóvágások, továbbá szálalás esetén az érintett erdőkben előforduló lakatlan, de jó állapotú gallyfészkek a beavatkozások során visszahagyandók. Helyenként ugyancsak meghagyandók azok a félig kidőlt törzsek, melyek koronájukkal egy másik fa koronájába, vagy ágvilágába támaszkodtak be. Előbbi intézkedés általánosságban segítheti a ragadozómadarak és a fekete gólya megtelepedését (illetve váltófészkeik megtartását), utóbbi intézkedés pedig (megfelelő táplálkozó-területek közelsége esetén) pedig akár a békászó sas fészekrakásához is segítséget nyújthat.

- A ragadozómadarak zöme és helyenként a fekete gólya az erdőterületeket csak fészkelőhelyül használja, így nagyon fontos természetvédelmi feladat az erdőtömbökön belüli, települések környéki és hegységperemi (Zagyva-völgy, Alföld) nyílt, táplálkozóterületként funkcionáló élőhelyek (elsősorban gyepek) hosszú távú fenntartása. Szükséges lenne tehát az erdei tisztások és hegységperemi gyepek rendszeres kaszálással és/vagy legeltetéssel történő extenzív kezelésére, illetve a táplálkozási lehetőségek javítása érdekében a becserjésedő, beerdősülő élőhelyek nagyobb területű (a zsákmányállat-közösségek erősödését is hatékonyan segítő) rekonstrukciójára. A ragadozómadarak nyílt táplálkozóterületein támogatandók továbbá a vegyszermentes technológiák.

F) Összetett élőhelyi igényű, földön fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
császármadár (<i>Bonasa bonasia</i>)	5-10

A császármadár egyes életfunkcióihoz (telelés, dűrgés, fiókanevelés, táplálékszerzés, meleg nyár átvészélése) egymástól igen eltérő élőhelyeket (pl. páfrányos bükkösök, nyíresek, mogyorósok) igényel, ráadásul ezeknek igen kis távolságon belül kell elérhetőnek lenniük. Fészkelő- és táplálkozóhelyként ez a faj tehát egy rendkívül mozaikos, különböző korú és fafajösszetételű erdőfoltokból (köztük egészen nyílt, pionír jellegű növényzettel fedett állományokból) álló élőhelykomplexet igényel, amit csak speciális gazdálkodási/kezelési módszerekkel és tudatos tervezéssel lehet folyamatosan garantálni. A szerkezeti változatosságra (és a vaddisznóállomány zavaró hatásaira) rendkívül érzékeny, napjainkra már erősen megfogyatkozott, eltűnőben levő fajnak a Mátra nyugati feléből (Csörgő-völgy térsége, Nyikom-Muzsla vonulata) származnak az utolsó megfigyelései, adatai.

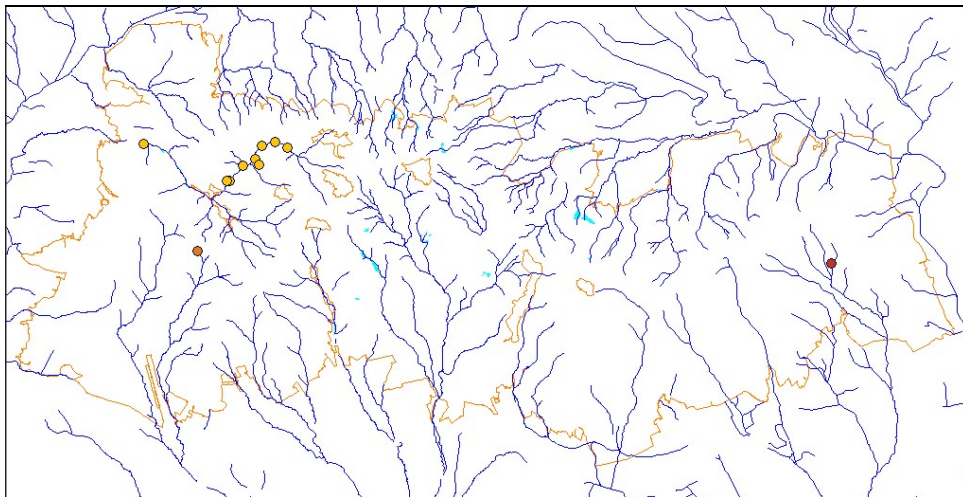
Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

- A rendkívüli módon megfogyatkozott, immár eltűnőben levő császármadár utolsó példányainak megtartásához és a populáció újbóli felerősítéséhez minimum-feltétel a faj életfunkcióihoz szükséges, egymástól igen eltérő élőhelyek (pl. páfrányos bükkösök, nyíresek, mogyorósok, málnás szegélyek) igen kis távolságon belüli, mozaikos fenntartása lenne, legalább a korábbi tradicionális fészkelőhelyek térségének egye-egy kisebb részén.
- A császármadár tehát viszonylag kis területen belül kell, hogy megtalálja a táplálékszerzéshez szükséges változatos aljnövényzetű, fafajgazdag (részben pionír fajokat is tartalmazó) állományrészeket, a vertikális tagoltság (szintezettség) szempontjából sokszínű (a faj rejtett életmódjához megfelelő) erdőfoltokat és a biztonságos búvó- és fészkelőhelyet. A fészkelőhely környezetében levő állományok mozaikosságának és az állományszerkezeti változatosságának megőrzése speciális kezelésekkal, az erdőszerkezet alakulását alapvetően befolyásoló véghasználati módok, illetve üzemmódok (csoportos bontással járó felújítóvágás, szálalóvágás, szálalás), illetve az elegyfákat (köztük a pionír fajokat) is megtartó, a homogenizálást kerülő nevelővágások tervezésével lehetséges.
- A megőrzési programhoz minimum-feltétel a földön fészkelő faj költési sikerességét durván befolyásoló vaddisznóállomány erőteljes visszaszorítása.

G) Hegyvidéki patakok mentén élő, rézsűkben, sziklák és gyökerek között fészkelő fajok

Magyar név / Tudományos név	Becsült állomány (pár)
hegyi billegető (<i>Motacilla cinerea</i>)	15-20

A hegyi billegető a gyors folyású, tiszta vizű, természetes medermorfológiát mutató, természetközeli állapotú erdőkkel szegélyezett, hegyvidéki patakok fészkelő madara. Fészket a sziklás partoldalon, gyökerek között építi, táplálékát a patakban és a patak menti horhosokban, rézsűkben gyűjti. Életvitele teljesen a patakmedrekhez köti, azoktól szinte soha nem távolodik el. Előfordulásai a Mátra belsejének háborítatlan patakszakaszaihoz kötődnek.

Zárt erdőtömbön belül, hegyvidéki patakok mentén fészkelő fajok potenciális és aktuális előfordulási helyszínei a Mátrában. (patakok, vízfolyások)

Fontosabb élőhelykezelési irányelvek:

- A hegyvidéki patakok magasabb fekvésű, hegység belsejébe eső szakaszain élő hegyi billegető költőpárjainak megtartásához és gyarapításához a patakkísérő állományok keskeny sávban (patakmeder + 25-25 m), kvázi hagyásfa-csoportként való visszahagyása, a

vízfolyások természetes medermorfológiájának megőrzése, a lefolyó vizek tisztaságának biztosítása szükséges (utóbbi kritérium teljesülésére elsősorban a települések alatti patakszakaszokon kell figyelmet fordítani).

3.2.1.3. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (kezelési egységenként)

A madárvédelmi területre megfogalmazott Natura 2000 célok megvalósításához kapcsolódó természetvédelmi javaslatokat kellően konkretizált és rendszerezett irányelv-csomagok kialakítása érdekében ún. kezelési egységek (KE) szerint is rendszereztük. A kezelési egységek ez esetben is több szempont alapján elkülönített, az élőhelyi sajátosságokhoz és az állományjellemzőkhöz igazodó, térben is lokalizálható (a feladat jellege miatt a természetmegőrzési területeknél alkalmazott egységektől durvább felbontású) egységek. Erdőterületen belül elsősorban az erdőrésztlet-határokhöz igazodnak, azokon kívül pedig főként a különböző élőhelytípusok területfoglalása határozza meg a mintázatukat (az elkülönített egységek az ingatlan-nyilvántartási határokhöz tehát nem, vagy alig illeszkednek). Az alkalmazott rendszer a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához a valós, tényleges állományviszonyokra, valamint az aktuális területhasználati és/vagy gazdálkodási formákra alapozott irányelvek megfogalmazására ad lehetőséget.

A térben értelmezett kezelési egységek meghatározásánál hozzávetőlegesen azonos jellemzőkkel bíró, s ezért többé-kevésbé azonos kezelést igénylő, térben is jól elhatárolható, több kritérium alapján levezethető egységeket igyekeztünk felállítani. A terület védett vagy nem védett jellegét a kezelési egységek kialakításánál nem vettük figyelembe, ugyanakkor a védett természeti területeken kötelezően betartandó irányelvek (vö. 1996. évi LIII. tv. és más természetvédelmi jogszabályok) térbeli elhatárolása miatt a „kezelési térképen” (6. melléklet) feltüntettük a Mátrai Tájvédelmi Körzet határait. A kezelési egységek fokozottan igazodnak ugyanakkor a közösségi jelentőségű madárfajok 3.2.1.2. fejezetben ismertetett fajcsoportjaihoz.

A fenti szempontrendszerrel kialakított kezelési egységek a tervezési terület döntő részét lefedik (a kimaradó területrészek aktuális élőhelytípusok alapján nagy valószínűséggel egyik közösségi jelentőségű madárfaj számára sem adnak otthont). A kezelési egységek lokalizálását a 3.2.5. pont alatt beszerkesztett 6. melléklet tematikus térképe („kezelési térkép”) mutatja. A kezelési egységek (KE) szerinti ismertetés alapjául az alábbi táblázat szolgál.

Élőhely-típus	Összevont korosztály-csoportok erdőknél (év)			Megjegyzés
	1-40	41-80	81-	
Nyílt, vagy részben nyílt élőhelyekhez kötődő kezelési egységek				
		KE1		Kőbányák és sziklafalak.
		KE2		Nedves gyepek.
		KE3		Cserjések és gyümölcsösök.
		KE4		Bokorerdők tisztásai és szárazgyepek.
Zárt erdőterületekhez kötődő kezelési egységek				
91G0, 9130	KE5	KE6	KE7	Gyertyános-tölgyesek, gyertyánosok és bükkösök.
Egyéb erdők.		KE8	KE9	Tölgyesek és egyéb erdők.
91E0, 9130		KE10		Patakmenti erdők.

KE1 – KŐBÁNYÁK ÉS SZIKLAFALAK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Felhagyott kőbányák mesterséges sziklafalai, továbbá természetes sziklafalak

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Lásd a „Nem speciális élőhelyi igényű, kőbányákban és sziklafalakon fészkelő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, A pont) leírt irányelveket.

KE2 – NEDVES GYEPEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Hegységperemi, völgyalji helyzetű, magas fűvű, üde és nedves rétek (kaszálórétek, mocsárrétek)

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Lásd a „Nedves (hegylábi) gyepekben élő, földön fészkelő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, B pont) leírt irányelveket.

KE3 – CSERJÉSEK ÉS GYÜMÖLCSÖSÖK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Cserjések, gyümölcsösök, fás legelő maradványok, cserjés legelők, patakmenti (mezőgazdasági területek közötti) ligetek

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Lásd a „Cserjésekben, gyümölcsösökben, facsoportokkal mozaikos gyepeken élő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, C pont) leírt irányelveket.

KE4 – BOKORERDŐK TISZTÁSAI ÉS SZÁRAZGYEPEK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Meleg, déli, köves oldalak kiritkuló tölgyesei, bokorerdők tisztásai, száraz, rövid fűvű, kopár foltokkal tarkított gyepek

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Lásd a „Száraz gyepekben és bokorerdők tisztásain élő (földön fészkelő) fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, D pont) leírt irányelveket.

KE5 – FIATAL ERDŐK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Valamennyi erdős élőhelytípus 1-40 év közötti állománya.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Őshonos fafajú, elegyes, változatos szerkezetű fiatalosok kialakulását biztosító erdősítés-ápolások az idegenhonos fafajok visszaszorításával, 30-40%-os elegyfa-arányhoz közelítéssel, a pionír fafajok és az átlagosnál nagyobb koronájú fák legalább részleges kíméletével, illetve az előző állományból visszamaradt idősebb faegyedek megtartásával.

- Őshonos fafajú, elegyes, változatos szerkezetű erdők kialakulását biztosító tisztítások és

törzskiválasztó gyéritések az idegenhonos fafajok visszaszorításával, 30-40%-os elegyfa-arányhoz közelítéssel, a pionír fafajok és az átlagosnál nagyobb koronájú (böhöncös) fák legalább részleges kíméletével, az előző állományból visszamaradt idősebb faegyedek megtartásával, az átmérő-eloszlás kiszélesítésével, a cserjeszint megtartásával, a szintezettség erősítésével, az egyenletes hálózatot eredményező beavatkozások mellőzésével.

- Valamennyi munka során kiemelt – a gallyfészekben költő nagytestű ragadozómadarak és a faodúban költő harkályfélék és egyéb fajok (légykapók, kék galamb, uráli bagoly) szempontjából is releváns – kezelési feladat a korábbi véghasználatok után visszamaradt, állománykornál idősebb hagyásfák, hagyásfa-csoportok, facsonkok kímélete!

KE6 – KÖZÉPKORÚ GYERTYÁNOS-TÖLGYESEK ÉS BÜKKÖSÖK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- A gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (91G0), továbbá a szubmontán és montán bükkösök (9130) 41-80 éves állományai.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Őshonos fafajú, elegyes, változatos szerkezetű erdők kialakulását biztosító növedékfokozó gyéritések az idegenhonos fafajok visszaszorításával, 30-40%-os elegyfa-arányhoz közelítéssel, a pionír fafajok és az átlagosnál nagyobb koronájú (böhöncös) fák legalább részleges kíméletével, az előző állományból visszamaradt idősebb faegyedek megtartásával, az átmérő-eloszlás kiszélesítésével, a cserjeszint megtartásával, a szintezettség erősítésével, az egyenletes hálózatot eredményező beavatkozások mellőzésével, térben változó erélyű vágással, a tövön száradt törzsek, facsonkok, odvas-üreges (élő) törzsek megtartásával, hektáronként legalább 5-20 m³ fekvő holtfa jelenlétének biztosításával, kíméletes fakitermelési technológia alkalmazásával.

- A gazdálkodási/kezelési munkák során figyelembe veendők továbbá a „Zárt erdőkben élő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, E pont) és egyes területek (császármadár revírek) esetében az „Összetett élőhelyi igényű, földön fészkelő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, F pont) leírt irányelvek.

KE7 – IDŐS GYERTYÁNOS-TÖLGYESEK ÉS BÜKKÖSÖK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- A gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (91G0), továbbá a szubmontán és montán bükkösök (9130) 81 évnél idősebb állományai.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Őshonos fafajú, elegyes, változatos szerkezetű, mikrohabitatokban gazdag állományok kialakítása vágásos üzemmódban, 15-30 éves felújítási ciklus mellett, térben változó eréllyel (elsősorban csoportos-foltos beavatkozásokkal) végrehajtott, hagyásfa-csoportokat (továbbá nagy koronájú fákat, álló holtfát és odvas-üreges törzseket) megtartó fokozatos felújítóvágásokkal.

- Őshonos fafajú, elegyes, többkorú, változatos szerkezetű, mikrohabitatokban gazdag állományok kialakítása vágásos üzemmódban, 30-60 éves felújítási ciklus mellett, térben változó eréllyel (elsősorban csoportos-foltos beavatkozásokkal) végrehajtott, hagyásfa-csoportokat (továbbá nagy koronájú fákat, álló holtfát és odvas-üreges törzseket) megtartó száralóvágásokkal.

- Őshonos fafajú, elegyes, többkorú, szálaló szerkezethez fokozatosan közelítő, mikrohabitatokban gazdag állományok létrehozása átalakító (az első 2-4 erdőtervi ciklus után:

szálaló) üzemmódban, minimum 50-80 éves átalakítási ciklus mellett, mintázatában és térleptékében csoportos szerkezet kialakulását segítő (csoportos-foltos vagy törzsenkénti) (a nagy koronájú fákat, álló holtfát és odvas-üreges törzseket megtartó) beavatkozásokkal (kezdetben szálalóvágással, később szálalással).

- A vágásos gazdálkodástól minél nagyobb mértékű eltávolodás, idős erdőfoltok és állományrészek hosszabb távú jelenlétét biztosító gazdálkodási ütemezés megvalósítása.

- A gazdálkodási/kezelési munkák során figyelembe veendő továbbá a „Zárt erdőben élő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, E pont) és egyes területek (császármadár revírek) esetében az „Összetett élőhelyi igényű, földön fészkelő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, F pont) leírt irányelvek.

KE8 – KÖZÉPKORÚ TÖLGYESEK ÉS EGYÉB ERDŐK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Valamennyi nem gyertyános-kocsánytalan tölgyes (91G0) és szubmontán-montán bükkös (9130) besorolású élőhelytípus 41-80 éves állománya.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Őshonos fafajú, elegyes, változatos szerkezetű erdők kialakulását biztosító növedékfokozó gyéritések az idegenhonos fafajok visszaszorításával, 30-40%-os elegyfa-arányhoz közelítéssel, a pionír fafajok és az átlagosnál nagyobb koronájú (bőhőncös) fák legalább részleges kíméletével, az előző állományból visszamaradt idősebb faegyedek megtartásával, az átmérő-eloszlás kiszélesítésével, a cserjeszint megtartásával, a szintezettség erősítésével, az egyenletes hálózatot eredményező beavatkozások mellőzésével, térben változó erélyű vágással, a tövön száradt törzsek, facsonkok, odvas-üreges (élő) törzsek megtartásával, hektáronként legalább 5-20 m³ fekvő holtfa jelenlétének biztosításával, kíméletes fakitermelési technológia alkalmazásával.

- A gazdálkodási/kezelési munkák során figyelembe veendő továbbá a „Zárt erdőben élő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, E pont) és egyes területek (császármadár revírek) esetében az „Összetett élőhelyi igényű, földön fészkelő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, F pont) leírt irányelvek.

KE9 – IDŐS TÖLGYESEK ÉS EGYÉB ERDŐK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- Valamennyi nem gyertyános-kocsánytalan tölgyes (91G0) és szubmontán-montán bükkös (9130) besorolású élőhelytípus 81 évnél idősebb állománya.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Őshonos fafajú, elegyes, változatos szerkezetű, mikrohabitatokban gazdag állományok kialakítása vágásos üzemmódban, 15-30 éves felújítási ciklus mellett, térben változó eréllyel (elsősorban csoportos-foltos beavatkozásokkal) végrehajtott, hagyásfa-csoportokat (továbbá nagy koronájú fákat, álló holtfát és odvas-üreges törzseket) megtartó fokozatos felújítóvágásokkal.

- Őshonos fafajú, elegyes, többkorú, változatos szerkezetű, mikrohabitatokban gazdag állományok kialakítása vágásos üzemmódban, 30-60 éves felújítási ciklus mellett, térben változó eréllyel (elsősorban csoportos-foltos beavatkozásokkal) végrehajtott, hagyásfa-csoportokat (továbbá nagy koronájú fákat, álló holtfát és odvas-üreges törzseket) megtartó szálalóvágásokkal.

- Őshonos fafajú, elegyes, többkorú, szálaló szerkezethez fokozatosan közelítő,

mikrohabitatokban gazdag állományok létrehozása átalakító (az első 2-4 erdőtervi ciklus után: szálaló) üzemmódban, minimum 50-80 éves átalakítási ciklus mellett, mintázatában és térléptékében csoportos szerkezet kialakulását segítő (csoportos-foltos vagy törzsenkénti) (a nagy koronájú fákat, álló holtfát és odvas-üreges törzseket megtartó) beavatkozásokkal (kezdetben szálalóvágással, később szálalással).

- A vágásos gazdálkodástól minél nagyobb mértékű eltávolodás, idős erdőfoltok és állományrészek hosszabb távú jelenlétét biztosító gazdálkodási ütemezés megvalósítása.
- A gazdálkodási/kezelési munkák során figyelembe veendő továbbá a „Zárt erdőben élő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, E pont) és egyes területek (császármadár revírek) esetében az „Összetett élőhelyi igényű, földön fészkelő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, F pont) leírt irányelvek.

KE10 – PATAKMENTI ERDŐK

(a) A kezelési egység megfeleltetése

- A hegyvidéki, állandó vízfolyással rendelkező patakok mentén 25-25 m-re elhelyezkedő erdők (zömmel 91E0, 91G0, 9130 élőhelytípusok), állománykortól függetlenül.

(c) Javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok

- Lásd a „Hegyvidéki patakok mentén élő, rézsűkben, sziklák és gyökerek között fészkelő fajok” címszó (3.2.1.2 fejezet, G pont) leírt irányelveket.

3.2.1.4. Gazdálkodáshoz köthető általános javaslatok (táji szinten)

A „Mátra” KMT 37.306,97 ha-os összterületéből 31.613,57 ha-t fednek **erdőtervezett erdők**. Belőlük 30.422,4 ha-t tesznek ki az erdőrésztetek, míg az egyéb résztetek (utak, tisztások, rakodók épületek stb.) területe 1.191,14 ha. Az Országos Erdőállomány Adattár adatai alapján differenciáltuk a területek védettségi státuszaik alapján:

- csak a Madárvédelmi Irányelv alapján áll Natura 2000 oltalom alatt (csak KMT) – 17.580,7 ha
- mind a Madárvédelmi, mind az Élőhelyvédelmi Irányelv alapján Natura 2000 oltalom alatt áll (KMT + KTT/KjTT) – 2.173,2 ha
- nemzeti hatáskörben meghatározott védelem alatt áll (védett és fokozottan védett természeti terület, erdőrezervátum magterület és védőzóna) – 11.859,5 ha

Az erdőtervezett területen belül önálló területtel megjelenített kezelési egységek százalékos térfoglalása az alábbiak szerint alakul:

Kezelési egység	Védettségi kategória		
	Csak KMT	KMT + KTT/KjTT	Egyéb védett
0 (nem erdőrésztet)	4.1	3.5	3.3
KE_4	3.6	10	4.4
KE_5	19.7	10.2	14.4
KE_6	18.5	15.9	21.7
KE_7	13.5	11.8	33.8
KE_8	25.5	25.6	13
KE_9	15.2	23	9.4

Amint a fenti táblázat megmutatja az egyes védettségi kategóriák között milyen különbségek tapasztalhatók az egyes kezelési egységek térfoglalását illetően. Jól látszik pl., hogy fiatal erdőből (KE_5) relatíve legtöbb a csak KMT okán védett területeken van, míg az idős üde erdők legnagyobb részesedése az egyéb védettséggel is rendelkező területeket jellemzi.

A jelölő madárfajok megőrzését önmagával azzal nem tudjuk megoldani, hogy a jelenlegi állapotoknak megfelelően egy-egy térképi egység vagy erdőrészlet kezelését az ajánlásoknak megfelelően elvégezzük. Az egész „Mátra” KMT vonatkozásában a jelölő madárfajok természetvédelmi helyzetének hosszú távú fenntartása vagy javítása csak oly módon lehetséges, ha az egyes erdőrészlétek léptékéből kilépve az egész tájat vizsgáljuk, s a jelenlegi állapotból messzebb tekintve hosszabb időtávra tekintünk előre. Ezt a célt szolgálta a „Mátra” KMT fenntartási tervét megalapozó tanulmányban elkészített előremetszés, amely a jelenlegi üzemmódok mellett megmutatta, hogy 30, illetve 50 év múlva hogyan alakulna a Mátra erdeinek kormegoszlása. E gondolatsort folytatva érdemes megmutatni, hogy milyen hatása lehet e becsült változásoknak a jelölő madárfajok létfeltételeire.

Az egész KMT-re igaz – a jelenlegi kormegoszlás miatt – hogy a vágásos üzemmód fennmaradása esetén jelentősen növekedni fog a fiatalosok részaránya. A csak KMT státuszú területeken a jelenlegi nem egészen 20%-os részesedésük 55% fölé emelkedik. De még az országos védettséggel rendelkező területeken is hasonló trend becsülhető (14%-ról 52%-ra). Tekintettel arra, hogy a nagy kiterjedésű 40 év alatti erdők a legtöbb jelölő madárfaj szempontjából kevésbé alkalmas élőhelyek, minimum elvárásként szükséges előrelátóan úgy tervezni az erdőgazdálkodást, hogy az idősebb hagyásfacsoportok megfelelő hálózata fennmaradjon, ellenkező esetben jelentős állománycsökkenés várható több madárfaj esetében is.

A számos jelölő madárfajnak szinte kizárólagos otthont adó idős (80 év feletti) üde erdők jelenleg a közel 15.300 hektár üde erdő több mint 43%-át adják. Ez az arány változatlan gazdálkodási módok alkalmazása esetén 50 év múlva jelentősen lecsökken. A csak KMT státuszú területeken 25% alá, a KMT+KTT/KjTT státuszú területen 11% körülire, míg az országos védelem alatt álló területeken is 25% alá csökkenne. Mindezek az adatok ráirányítják a figyelmet arra, hogy üde erdők esetében az élőhelyek kezelési javaslatainál megfogalmazott üzemmódváltás – a folyamatos erdőborítás kialakítását szolgáló átalakító majd száraló üzemmódok alkalmazása – a hatékony madárvédelemhez is elengedhetetlen. Ellenkező esetben számos specialista faj élettere jelentősen beszűkülne az elkövetkezendő évtizedekben.

3.2.2. Fajvédelmi intézkedések

Az élőhelykezelési irányelvek betartásán túl a madárvédelmi területen előforduló közösségi jelentőségű madárfajok kedvező természetvédelmi helyzetének biztosítása (a populációk megtartása és megerősítése) speciális, az érintett fajok élőhelyi igényei, életvitele, érzékenysége és egyéb tulajdonságai alapján meghatározott intézkedésekkel lehetséges.

Konkrét fészkelések ismeretében (általánosságban) a faj élőhelyi igényei és zavarás-érzékenysége függvényében a fészkelőhelyen és környezetében tervezett gazdálkodási vagy kezelési célzatú beavatkozások szabályozása, korlátozása lehet szükséges. Ez a megközelítés főleg a ritkább, kisebb populációmérettel rendelkező, nagyobb testű madárfajok (pl. sasok, ölyvek, fekete gólya) esetében járható, melyeknél a fészkelő párok revírjeinek és fészkeinek beazonosítása évi rendszerességgel megtörténik. Alkalmazható továbbá természetesen azon

gyakoribb jelölőfajok kapcsán is, melyeknél az eseti megfigyelések révén pontos biotikai (fészkelési) adatok állnak rendelkezésre. A fészkelés sikerességét, illetve a fészkelőhely megtartását célzó intézkedés lehet a tervezett gazdálkodási/kezelési tevékenység törlése, elhalasztása, térbeli és időbeli korlátozása, vagy egyes állományszerkezeti elemek megtartására, illetve megjelenítésére vonatkozó irányelvek megfogalmazása és tervezési-kivitelezési szintű érvényesítése.

A fészkelőhelyek környezetében **időbeli korlátozás** érvényesíthető, mellyel az adott faj éves életciklusának leginkább kritikus és sebezhető szakaszában, a szaporodási időszakban lehet megfelelő védettséget, illetve zavartalanságot biztosítani. A szaporodási (fészkelési) időszak fajonkénti meghatározásánál figyelembe veendő a telelőterületekről való visszaérkezés átlagos időpontja (költöző madaraknál), a revír- és fészkekfoglalás, illetve fészkekrakás időszaka, a költés időintervalluma, továbbá a fiókanevelés és kiröptetés időszaka. Az időbeli korlátozás kiterjedhet a fakitermelési (döntés, közelítés, felkészítés) és erdőművelési munkákra (erdősítés-ápolások), a faanyagszállításra, továbbá minden olyan erdőterületet érintő tevékenységre, mely a jelölő faj költésére hatással lehet. Az időbeli korlátozás érvényesítésére fokozottan védett fajok esetében külön jogszabály – 12/2005. (VI. 17.) KvVM rendelet a fokozottan védett növény-, illetve állatfajok élőhelyén és élőhelye körüli korlátozás elrendelésének részletes szabályairól – is lehetőséget ad. Ez esetben a természetvédelmi hatóság által lefolytatott egyedi hatósági eljárás keretében lehet a költés sikeressége érdekében eljárni. Az említett jogszabálytól függetlenül a Natura 2000 célokra való hivatkozással az erdészeti hatóság hatáskörébe tartozó körzeti erdőtervezés és erdőtervmódosítás esetében is biztosítható azonban az időbeni megkötés.

A fészkelés sikerességének biztosításához további fontos szempont az elrendelt **időbeli korlátozás térbeli hatálya**, vagyis annak a területnek a meghatározása, melyen belül az időbeli megkötést be kell tartani. Ez a területméret erősen fajspecifikus, hiszen az egyes fajok eltérő érzékenységek, illetve eltérő revírméretük miatt másképpen reagálhatnak ugyanarra az emberi tevékenységre. Az időbeli korlátozás térbeli hatálya emellett függhet továbbá a domborzati sajátosságoktól is, hiszen a zavaró tényező érvényesülését a fészkek takartsága, domborzati elemek általi fedettsége is erősen befolyásolja. Általánosságban elmondható, hogy a nagyobb testű, nagyobb mozgásterű, gallyfészkekben költő fajok (ragadozómadarak, fekete gólya) érzékenyebbek, így esetükben jelentősebb kiterjedésű terület (több erdőrészletet érintő, akár több száz méter sugarú kör) kijelölése is szükséges lehet. Az odúlakó fajoknál ezzel szemben jóval kisebb (50-100 m-es) védőtávolság is elegendő lehet, így esetükben legtöbbször csak a befoglaló erdőrészletre kiterjedő korlátozás érvényesítésére van szükség.

A fészkelőhelyek környezetében szükség esetén az állományszerkezet megváltoztatásának tilalmát magába foglaló **tartós térbeli korlátozás** is érvényesíthető. Ez a korlátozás-típus elsősorban a véghasználatok (tarvágás, fokozatos felújítóvágás, szálalóvágás) elvégzését érintheti, de a ragadozómadarak és a fekete gólya esetében szóba jöhet akár növedékfokozó gyérítésre besorolt középkorú állományoknál is. A fiatalabb állományokban esedékes nevelővágások (tisztítások, törzskiválasztó gyérítések) költési időszakon kívül általában különösebb probléma nélkül elvégezhetők, azonban ez esetben is szükség lehet arra, hogy a fészkek közvetlen közelében (10-30 m sugarú kör) a tevékenység teljes korlátozás alá essen. Az állomány változatlan jellegének megtartása egyébként a fészkek és környezete megszokott helyzetének (pl. a berepülés útvonala) megőrzését, egyfajta stabilitás biztosítását szolgálja. A változatlanul megtartandó idősebb állományrészek kiterjedése itt is fajspecifikus: az érzékenyebb, nagyobb testű, ritka fajoknál akár erdőrészletnyi, 10-20 ha-os területek kijelölése is indokolt lehet, míg a gyakoribb, kisebb mozgásterű, kevésbé érzékeny vagy

éppen könnyebben alkalmazkodó fajoknál (pl. egyes harkályfajok) akár hagyásfa-csoportok kijelölése is megoldás lehet. A térbeli korlátozások által érintett terület az időbeli korlátozásra besorolt védőterületnél kisebb kiterjedésű, de az érzékenyebb, ritkább fajok esetében sok esetben még így is 100-200 méter sugarú körrel beszélhetünk. Az egyes (zárt erdőkben fészkelő) közösségi jelentőségű fajok esetében javasolható időbeli korlátozás intervalluma, annak térbeli hatálya, továbbá a véghasználat-jellegű beavatkozásokra vonatkozó teljes térbeli korlátozás (a térbeli adatok esetében a védőfunkciót ellátó kör sugarának megadásával) PONGRÁCZ – HORVÁTH (2010) nyomán, a *-al jelölt fajok esetében saját tapasztalatokkal kiegészítve, az alábbiak szerint foglalható össze.

Jelölő fajok	Időbeni korlátozás intervalluma	Időbeni korlátozás térbeli hatálya	Térbeli korlátozás (véghasználatokra)
Békászó sas	március 15. – augusztus 31.	400 m	300 m
Császármadár *	március 1. – augusztus 31.	300 m	100 m
Darázsölyv	április 15. – augusztus 31.	200 m	100 m
Fehérhátú fakopáncs *	március 15. – július 15.	200 m	100-200 m
Fekete gólya	március 1. – augusztus 31.	400 m	100-300 m
Fekete harkály *	március 15. – július 15.	erdőrészlet	hagyásfa-csoport
Hamvas küllő *	március 15. – július 15.	erdőrészlet	hagyásfa-csoport
Hegyi billegető	április 1. – július 15.	erdőrészlet	hagyásfa-csoport
Kék galamb *	március 15. – augusztus 15.	erdőrészlet	hagyásfa-csoport
Kígyászölyv	március 15. – augusztus 31.	200-300 m	100-200 m
Kis légykapó *	április 15. – július 15.	200 m	100-200 m
Közép fakopáncs *	március 15. – július 15.	erdőrészlet	hagyásfa-csoport
Örvös légykapó *	április 1. – július 15.	erdőrészlet	hagyásfa-csoport
Parlagi sas	február 1. – augusztus 15.	300-600 m	100-200 m
Szírti sas *	február 1. – augusztus 15.	300-600 m	100-200 m
Uráli bagoly	február 1. – július 15.	100-200 m	100 m
Vándorsólyom	február 15. – július 15.	100-300 m	100 m

A fentiekén túl az egyes közösségi jelentőségű madárfajok megtelepedésének segítésére, illetve a már meglevő populáció védelmére az alábbi fajvédelmi intézkedések tehetők még:

- A kőbányákban és sziklafalakon fészkelő fajok (uhu, vándorsólyom) potenciális fészkelőhelyein a megközelítés (berezülés) biztosítása érdekében a természetes és mesterséges eredetű sziklafalak legalább egy részét cserjéktől mentesen, vagy alacsony cserjeborítottsággal célszerű fenntartani. Ezen kívül az említett fajok érdekében biztonságos sziklaparkányokat mesterségesen (betonozással vagy felcsavarozott elemekkel) is ki lehet alakítani. Ilyen típusú beavatkozásokat azonban csak olyan sziklafalon végezzünk (csak oda csalogassuk a madarakat), ahol fészkelést veszélyeztető tényezők nem ismertek.
- A füleskuvik megtelepedése nagy nyílású, 60 mm átmérőjű mesterséges fészkekodú kihelyezésével segíthető. A mesterséges odúkat legalább 3 m magasságba, déli oldalakon levő, öreg fákat tartalmazó ligetekbe, gyümölcsösökbe célszerű felrögzíteni.
- Az uráli bagoly megtelepedése szintén segíthető mesterséges fészkekodúval. A nagyméretű, tág berepülőnyílással kialakított odúkat minimum 5-7 magasra, az elkövetkező időszakban fakitermelési munkával várhatóan nem érintett erdőkbe (praktikusan faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba sorolt, véderdő jellegű bükkösökbe és gyertyános-tölgyesekbe, vagy esetleg fiatalosokban álló hagyásfa-csoportokba) célszerű felszerelni.
- A nagy testű ragadozómadarak (szirti sas, parlagi sas, békászó sas, kígyászölyv, darázsölyv) és a fekete gólya megtelepedésének támogatására, illetve a nevezett fajok biztonságos, nem zavart területekre való „átköltöztetésére” a hegységperem idősebb – a következő 1-2 évtizedben várhatóan fakitermelési munkákkal nem érintett – erdeiben műfészkek építhetők. A helyszín kiválasztásánál körültekintőnek kell lenni: csak biztonságos, zavarásnak nem kitett

helyszíneken (tervezett fakitermelések helyszínétől és erdei utaktól távol) van értelme műfészkek (potenciális váltófészkek) építésének. Az fészkekalapot erős ágak alkotta ágvillaiba kell rögzíteni olyan fákon, melyek elhalása, vagy dőlése az aktuális állapot alapján rövid időn belül nem valószínű. A békászó sas számára két vagy több fa „összedőlése” nyomán kialakult, összekuszálódott koronarészekbe, fekete gólya esetén vízszintesen kinyúló oldalágakon is lehet műfészket kialakítani.

- A ragadozómadarak védelme érdekében a tervezési területen lévő közép feszültségű vezetékek és oszlopok védőburkolattal való felszerelése, illetve egyes helyszíneken a meglévő szabadvezetékek földkábelrel történő részleges kiváltása is releváns természetvédelmi feladat.
- Gyors folyású hegyi patakok mentén gyökerekkel átszőtt rézsűkbe, vagy sziklás letörések menti zugokba kihelyezett kisméretű mesterséges (C típusú) fészekodúval a hegyi billegető megtelepedése és fészkelése is támogatható.
- A földön fészkelő fajok (lappantyú, erdei pacsirta, bajszos sármány, császármadár) védelme (a fészkelés sikeressége) érdekében szükség lenne a róka- és vaddisznópopuláció erőteljes visszaszorítására.

3.2.3. Kutatás, monitorozás

Erdős területeken és erdős élőhelyeken fészkelő madarak vonatkozásában mindeddig elsősorban faunisztikai kutatások folytak, az élőhely preferencia-vizsgálatok száma kevés, vagy legtöbb fajnál ez hiányzik is. A ritkább, nagyobb természetvédelmi jelentőséggel bíró fajokra (pl. ragadozómadarak) éves szintű fészek-, vagy revírtérképezés folyik, ugyanakkor a korábbi, részletes császármadár-kutatások óta már évtizedek teltek el (maga a faj is vészesen megfogyatkozott!), s a harkályfajokra sem állnak rendelkezésre friss, egyenletes területi lefedettséget biztosító populációs adatok. Szisztematikus kutatási és monitoring tevékenység jelenleg alig folyik a területen, így (a fentebb elmondottakra is tekintettel) a közeljövőben kívánatos lenne az erdős élőhelytípusok madárfaunájának többszemponútú vizsgálata, például az alábbi témakörökben:

- Populációs vizsgálatok: a jelölő madárfajok populációméretének tisztázása, pontosítása, illetve a populációméretben kimutatható trendek hátterének elemzése.
- Élőhely-preferencia vizsgálatok: az egyes fajok élőhelyválasztásának és -használatának lokális tanulmányozása.
- Az egyes madárfajok fészkelő- és táplálkozóterülete szempontjából releváns erdei élőhelyi elemek és/vagy mikroélőhelyek részletesebb felmérése és értékelése: az így nyert (pl. idős fákra, fekvő és álló holtfára, gyökértányérokra vonatkozó) adatok egyes fajok jelenlétének közvetett adatolásához vagy predikciójához használhatók.
- A madárvédelmi területen belül (erdőben) fészkelő, de azon kívüli táplálkozóterületeket használó nagytestű ragadozómadárfajok (+ fekete gólya) mozgáskörzetének, táplálkozóterületeinek részletes felmérése.
- Az egyes harkályfajok térbeli előfordulási mintázatának, illetve az erdők holtfa-ellátottságának összehasonlító elemzése.
- Az erdők és gyepek állapot-változásának vizsgálata: a jelölő madárfajoknak otthont adó élőhelyeken lezajló változások monitoringja a Natura 2000 célkitűzések megvalósulásának sikerességét vagy éppen problémáit tudná visszaigazolni.
- Az erdőgazdálkodási tevékenység hatás-monitorozása: e vizsgálat-sorozat révén a gazdálkodási/kezelési célú beavatkozások természetességet, erdőállapotot, jelölő fajok életfeltételeit befolyásoló hatásairól nyernénk részletesebb képet.

3.2.4. Mellékletek

A 3.2.1. fejezet szerinti kezelési egységek térbeli elhatárolásával a tervezési területre kezelési térkép (6. melléklet) készült.

3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében

A kötelezően betartandó erdőgazdálkodási/erdőkezelési irányelvek jogszabályi támogatottság alapján való érvényesítésére három lehetséges út kívánczik:

- Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése egyedi erdészeti hatósági ügyek során.
- Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése erdőterv-módosítási eljárás kezdeményezése útján (azonnali intézkedést igényelő, kiemelt Natura 2000 feladatok esetén).
- Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése a soron következő körzeti erdőtervezések során (az irányelvek beépítése az erdőterv-rendelet szövegébe).

Az erdős élőhelyekkel kapcsolatban javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási és fejlesztési feladatok megvalósítása a mindenkorai pályázati lehetőségek, illetve az gazdálkodók ambíciói és vállalásai függvényében lehetséges. A vállalások egy része nem igényel külön erdészeti hatósági eljárást (pl. kíméletes közelítés megvalósítása, érintetlen állományrész vagy holtfa visszahagyása), más részük (pl. üzemmód-váltás) viszont engedélyköteles. Az erdészeti ágazaton belül igénybe vehető kezelési-fenntartási és fejlesztési jellegű támogatások szektorfüggőek: a nem állami szféra több támogatási lehetőséghez jut, míg állami erdők (pontosabban az 50 %-nál nagyobb hányadban állami tulajdonban levő erdők) esetében az elérhető támogatási jogcímek és források korlátozottak.

3.3.1. Agrártámogatások

3.3.1.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer

Az erdőtervezett erdőkre igénybe vehető támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozzák. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési ciklusban kiírt támogatási jogcímek átalakítása jelenleg is folyamatban, így a 2014-2020 közötti időszakra érvényes szabályok, illetve támogatási jogcímek még pontosan nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy a Natura 2000 területek uniós finanszírozása 2014-2020-ban is döntően a jelen időszakot meghatározó ún. „integrációs megközelítés” szerint történik. Továbbra sem lesz tehát egy külön erre célra elkülönített alap, hanem a Natura 2000 területek megőrzése kapcsán felmerülő fejlesztési igényeket a meglévő uniós pénzügyi eszközök – különböző alapok (erdők esetében elsősorban az EMVA) – keretében fogják érvényesíteni. A korábbi időszakban indított támogatások körét (szektorfüggőséget hangsúlyozó tagolással) röviden a következőkben tekintjük át.

Szektortól függetlenül igénybe vehető támogatások:

- Erdők

A) 32/2008. (III. 27.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdészeti potenciál helyreállítására nyújtandó támogatások igénybevételének részletes szabályairól – A jogszabály alapján normatív, vissza nem térítendő támogatás igényelhető a természeti katasztrófa (pl. vízkár, szélkár, tűzkár) által sújtott területeken az erdészeti potenciál helyreállítására, valamint a másodlagos erdőkárok megelőzésére:

- alaptámogatás: (a) erdőfelújítást megelőző terület-előkészítés, a károsodott faállomány letermelése, (b) első kivitelű erdősítés vagy pótlás, (3) tűrevágás vagy sarjztatás
- kiegészítő támogatás: (a) bakhátak létesítése, (b) 10 fokot meghaladó lejtésű területen padka létesítése, (c) 15 fokot meghaladó lejtésű területen rőzsefonat vagy talajfogó gát létesítése

B) 139/2009. (X. 22.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – A jogszabály alapján normatív, területalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi fafajcserés szerkezet-átalakítási beavatkozások finanszírozására:

- erdőállomány alatti erdősítéssel történő szerkezetátalakítás
- tarvágást követő szerkezetátalakítás: (a) fafajcserével, (b) fafajcserével, tuskózással, gyökérfésüléssel, (3) fafajcserével, fainjektálással vagy tuskókenéssel
- állománykiegészítéssel történő szerkezetátalakítás

- Gyepek

Az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból finanszírozott minden hasznosított mezőgazdasági terület jogosult az egységes területalapú támogatásra. A hasznosított mezőgazdasági terület hazánkban a művelt szántó és gyepterületekre vonatkozik, melyek a MePAR rendszerben támogatható területként vannak nyilvántartva. Az egységes területalapú támogatás feltétele a terület művelésben tartása, valamint a „kölcsonös megfeleltetés” rendszerének betartása.

A gazdálkodó által az összes bejelentett területet helyes mezőgazdasági és környezeti állapotban kell tartani. A helyes mezőgazdasági és környezeti állapot előírásainak teljesítését a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) külön megállapodás alapján az illetékes szakhatóságok bevonásával térinformatikai módszerekkel, illetve helyszíni ellenőrzés során végzi.

Kötelező földhasználati előírások ellenértékeként igényelhető kompenzációs jellegű kifizetések:

A 128/2007. (X.31.) FVM rendelet alapján a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz területalapú, kompenzációs támogatás vehető igénybe. A Natura 2000 gyepekre vonatkozó földhasználati szabályok betartása független attól, hogy a gazdálkodó igényelte-e a támogatást.

Önkéntesen vállalt előírások nyomán igényelhető mező- és erdőgazdálkodási támogatások:

- Az agrár-környezetgazdálkodási célprogramok közül az ország egész területén (a támogatható területeken) igénybe vehető horizontális szántóföldi, gyepegazdálkodási és ültetvény célprogramok érhetők el a 61/2009. (V.14.) FVM rendelet jelenleg hatályos rendelkezései alapján.

- Kedvezőtlen Adottságú Területek támogatása (25/2007. (IV.17.) FVM rendelet). Ez az intézkedés támogatási lehetőséget biztosít a kedvezőtlen természeti adottságokkal rendelkező területeken gazdálkodók részére az 1257/1999/EK tanácsi rendeletének 19-20. cikkelyei alapján. A kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatásának célja a fenti rendelet 19.

cikkében, valamint 20. cikkében meghatározott, a gazdálkodás eredményességét kedvezőtlenül befolyásoló gazdasági, társadalmi és természeti tényezők hatásainak részbeni kompenzációja. A KAT támogatás a Natura 2000 támogatással együtt igényelhető.

Nem termelő mezőgazdasági beruházások:

- A 33/2008. (III.27.) FVM rendelet alapján támogatás vehető igénybe olyan földhasználati intézkedésekre, amelyek gazdálkodáshoz közvetlenül nem kapcsolódnak, ugyanakkor a vidéki táj értékeinek, állat- és növényvilágának fennmaradását szolgálják, ez által növelik a Natura 2000 területek közjóléti értékét, illetve hozzájárulnak a környezetgazdálkodási célok teljesítéséhez.

A többségi állami tulajdonú területek kivételével igénybe vehető támogatások:

C) 124/2009. (IX. 24.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – A jogszabály alapján normatív terület-, illetve térfogatalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi (természetvédelmi célokat is magába foglaló) célprogramokra:

- agresszíven terjedő, idegenhonos fa- és cserjefajok visszaszorítása
- száraló erdőgazdálkodás bevezetése
- erdőállományok kézimunka-igényes ápolása
- őshonos erdőállományok tarvágásos felújításának visszaszorítása
- speciális erdei élőhelyek és természetes erdőfelújítás lehetőségének biztosítása: (a) mikroélőhelyek kialakítása, fenntartása, (b) facsoportok visszahagyása a véghasználat során, (c) az erdőfelújítás sikerességét biztosító cserjeszabályozás
- véghasználat elhalasztása talaj- és élőhelyvédelem céljából
- közjóléti célú erdők fenntartása
- erdei tisztások kialakítása és fenntartása
- természetkímélő anyagmozgatási módszerek alkalmazása

Az önkormányzati és többségi állami tulajdonú területek kivételével igénybe vehető támogatások:

D) 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól – A jogszabály alapján vissza nem térítendő kompenzációs támogatás vehető igénybe a Natura 2000 irányelveket érvényre juttató jogszabályok végrehajtásával érintett, az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott erdőrészlet területén felmerülő költségek és jövedelem kiesés ellentételezése céljából.

A magán- és önkormányzati tulajdonú területekre igénybe vehető támogatások:

E) 25/2012. (III. 20.) VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a fiatal erdők állományneveléséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – A jogszabály alapján vissza nem térítendő támogatás vehető igénybe a fiatal erdők gazdasági értékét növelő állománynevelési jellegű tevékenységek (befejezett erdősítés ápolás, tisztítás és törzsnyesés) végzésére.

A különböző támogatási jogcímek tervezési területen belüli igénybevételéről adatokkal nem rendelkezünk. Az állami tulajdon magas aránya miatt megállapítható azonban, hogy az

érintett erdőterület jelentős részére sem erdő-környezetvédelmi támogatást, sem Natura 2000 kompenzációt nem állt módjában az érintett erdőgazdálkodónak igénybe venni.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A felsoroltakhoz képest új támogatási jogcímre (részletes elővizsgálatok híján) itt most nem tudunk javaslatot tenni, a vizsgálati terület erdein belül mutatkozó magas állami tulajdoni hányad miatt azonban valamilyen módon szükségesnek tartanánk a fenti szempontok, illetve jogcímek állami szektorra való kiterjesztését is. Mivel az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) közvetlenül nem támogathatók az állami tulajdonú területek, itt szóba jöhetnek esetleg az állami erdőgazdálkodás rendszerén belül elkészítendő belső szabályozások (hozzájuk rendelten pedig belső pénzeszköz-elkülönítések), illetve a plusz források bevonását lehetővé tevő, az ismertetett (vagy azokhoz hasonló) jogcímek szerinti, természetvédelmi célokat is szolgáló tevékenységek megvalósítását segítő pályázatok. A nem állami tulajdonú területek esetében elemzésnek szükséges továbbá alávetni a jelenlegi támogatás-igénylések és támogatottság mértékét, a futó programok megfelelőségét, hogy a működő támogatási programok hatékonyságáról reális helyzetképet kapjunk.

3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja

3.4.2. A kommunikáció címzettjei

Az erdőterületeket illetően érintett szervezetek jegyzékét az alábbiakban adjuk meg:

Illetékes erdészeti hatóság:

Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága (3300 Eger, Szövetkezet u. 4.)

Illetékes vadászati hatóság:

Heves Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatósága (3300 Eger, Szövetkezet u. 6.)
– Abasár, Bodony, Domoszló, Gyöngyös, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyössolymos, Gyöngyöstarján, Kisdána, Markaz, Mátraszentimre, Parád, Parádsasvár, Pálosvörösmart, Recsk, Sirok, Tarnaszentmária és Verpelét községhatár

Nógrád Megyei Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatósága (3100 Salgótarján, Baglyasi u. 2.) – Mátraverebély, Nagybátany, Pásztó, Szuha és Tar községhatár

Illetékes természetvédelmi hatóság:

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály (3530 Miskolc, Mindszent tér 4.) – Abasár, Bodony, Domoszló, Gyöngyös, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyössolymos, Gyöngyöstarján, Kisdána, Markaz, Mátraszentimre, Parád, Parádsasvár, Pálosvörösmart, Recsk, Sirok, Tarnaszentmária és Verpelét községhatár

Pest Megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály (1072 Budapest, Nagy Diófa u. 10-12. – Mátraverebély, Nagybátany, Pásztó, Szuha és Tar községhatár

Érintett nemzeti park igazgatóság:

Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (3304 Eger, Sándor u. 6.)

Érintett erdőgazdálkodók:

Kód	Név	Cím
00000607	Egererdő Zrt. Parád-fürdői Erdészeti	3244 Parád-fürdő, Peres u. 4.
00000609	Egererdő Zrt. Mátrafüredi Erdészeti	3232 Mátrafüred, Hegyalja u. 12.
00000610	Egererdő Zrt. Bátorfyerenyi Erdészeti	3070 Bátorfyereny, Béke út 13.
---	Egererdő Zrt. (központ)	3300 Eger Kossuth L. u. 18.
10002403	Bükk Nemzeti Park Igazgatóság	3304 Eger, Sándor u. 6.

továbbá több tucat egyéb (leginkább magán) gazdálkodó, akikkel a kommunikációt nem egyenként, hanem különböző – előzetesen széles körben meghirdetett – fórumokon célszerű lebonyolítani (az egyéb gazdálkodók neve és címe az Országos Erdőállomány Adattárból beszerezhető, míg a rendezetlen gazdálkodási jogviszonnyal nyilvántartott erdők tulajdonosi háttere földhivatali nyilvántartásból vizsgálható)

4. Felhasznált irodalom

4.1. Szakmai anyagok

- BARTHA D. (2013): Természetvédelmi élőhelyismeret. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 213 pp.
- BÖLÖNI J. – MOLNÁR ZS. – KUN A. (szerk.) (2011): Magyarország Élőhelyei. Vegetáció-típusok leírása és határozója, ÁNÉR 2011. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, 441 pp.
- FRANK T. (szerk.) (2000): Természet–Erdő–Gazdálkodás. – Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület & Pro Silva Hungaria Egyesület, Eger, 214 pp.
- FRANK T. – SZMORAD F. (2014): Védett erdők természetességi állapotának fenntartása és fejlesztése. (Rosalia Kézikönyvek 2.) – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 160 pp.
- HARASZTHY L. (szerk.) (1984): Magyarország fészkelő madarai. – Natura, Budapest, 246 pp.
- HARASZTHY L. (szerk.) (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. – Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár, 956 pp.
- ILLYÉS E. – BÖLÖNI J. (szerk.) (2007): Lejtősztyepek, löszgyepek és erdőssztyepprétek Magyarországon. – Budapest, 236 pp.
- KELEMEN J. (szerk.) (1997): Irányelvek a füves területek természetvédelmi szempontú kezeléséhez. – TermészetBúvár Alapítvány Kiadó, Budapest 388. pp.
- ÖSZ G. (szerk.) (2009): A verpeléti erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2008-2017). – Kézirat, Heves Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 118 pp.
- ÖSZ G. (szerk.) (2010): A gyöngyössolymosi erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2009-2018). – Kézirat, Heves Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 127 pp.
- PONGRÁCZ Á. – HORVÁTH M. (2010): Javaslat a fokozottan védett ragadozómadár- és bagolyfajok, valamint a fekete gólya fészkelőhelyei körül alkalmazandó időbeni és területi korlátozásokra. – Heliaca 8: 104-107.
- RÉV SZ. – MARTICSEK J. – FÜLÖP GY. (szerk.) (2008): Természetvédelmi szempontú gyephasznosítás. – DINPI, Budapest, 48 pp.
- VAJDA Z. (szerk.) (2012): A parádi erdőtervezési körzet körzeti erdőterve (2012-2021). – Kézirat, Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 105 pp.
- VARGA B. (2013): A folyamatos erdőborítás fenntartása melletti erdőgazdálkodás alapjai. (Silva Naturalis 1.) – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 251 pp.
- A „Mátra” különleges madárvédelmi terület (HUBN10006) Natura 2000 adatlapja (www.termeszetvedelem.hu)

4.2. Útmutatók

- VÁTI (2009): Módszertani útmutató. A 2006/18/176.02.01 számú átmeneti támogatás keretében megvalósult „Natura 2000 területek fenntartási tervének elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt során megfogalmazódott tervezési tapasztalatok és javaslatok. – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., Budapest, 93 pp.
- KvVM (2010): Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához. – KvVM Természetvédelmi Szakállamtitkárság, Budapest, 78 pp.
- VM (2014): Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. – VM Természetmegőrzési Főosztály, Budapest, 28 pp. + mellékletek

4.3. Jogsabályok

az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv.

a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv.

az Európai Parlament és a Tanács 79/409/EGK irányelve (1979. április 2.) a vadon élő madarak védelméről

275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

153/2009. (XI. 13.) FVM rendelet az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény végrehajtásáról

3/2000. (III. 24.) KöM rendelet a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén lévő egyes védett természeti területek erdőrezervátummá nyilvánításáról

12/2005. (VI. 17.) KvVM rendelet a fokozottan védett növény-, illetve állatfajok élőhelyén és élőhelye körüli korlátozás elrendelésének részletes szabályairól

137/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet a Mátrai Tájvédelmi Körzet védettségének fenntartásáról

269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól

15/2008. (VI. 3.) KvVM rendelet a Mátrai Tájvédelmi Körzet természetvédelmi kezelési tervéről

96/2011. (X. 17.) VM rendelet a 2011. évi körzeti erdőtervezésre vonatkozó tervezési alapelvekről, valamint az érintett körzeti erdőtervek alapján folytatott erdőgazdálkodásról

4.4. Adatbázisok

Standard Data Form (SDF) 2014. évi adatbázis

Országos Erdőállomány-Adattár 2013. január 1-ji állapotadatok